

Yayın Geliş Tarihi: 01.12.2020
Yayına Kabul Tarihi: 29.01.2021
Online Yayın Tarihi: 31.03.2021
<http://dx.doi.org/10.16953/deusosbil.834278>

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Cilt: 23, Sayı: 1, Yıl: 2021, Sayfa: 15-41
ISSN: 1302-3284 E-ISSN: 1308-0911

Araştırma Makalesi

DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİ İZMİR'İN KURTULUŞ BAYRAMI KUTLAMALARI

Firdes TEMİZGÜNEY*

Öz

Yunanlılar tarafından 15 Mayıs 1919'da işgal edilen İzmir, 9 Eylül 1922'de özgürlüğüne kavuşmuştur. Bundan sonra her yıl İzmir'in kurtuluş yıl dönümleri coşkulu bir şekilde kutlanmıştır. 1930'lu yıllara kadar yapılan törenlerde, 9 Eylül'ün manasına ve bağımsızlık ruhunun belleklere kazınması için verilen mücadeleye dikkat çekilmeye çalışılmıştır.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Türkiye'nin demokratikleşme çabaları ile çok partili siyasi hayata geçilmiş, dönemin en önemli muhalif partisi olan Demokrat Parti kurulmuştur. Tek parti Türkiye'sinde o güne kadar görülmemiş bu siyasi hareketlilik, DP'nin 1950 yılında iktidara gelmesiyle sonuçlanmıştır. On yıllık iktidarı dönemindeki siyasi ve toplumsal gerginlikler ile dış politikada meydana gelen olaylar DP yönetimini şekillendirirken bu gelişmeler İzmir'in kurtuluş bayramı kutlamalarına da yansımıştır. 9 Eylül, DP'liler tarafından halk ile yakın temas kurma konusunda bir yöntem olarak belirlenmiş, zamanla siyasi çekişmelerin odak noktası hâline gelmiştir. Halkın büyük ilgi duyduğu zafer alayının geçişi, partilerin gövde gösterisine dönüşmüştür. 1954 yılında Kıbrıs meselesinin Türk kamuoyunda millî bir mesele hâline gelmesi, daha önce Yunan işgaline maruz kalmış İzmir halkını, yine Yunan zulümüyle inleyen Kıbrıs Türkleriyle kader ortaklığı noktasında buluşturmuştur. Hâliyle bundan sonra yapılan kutlama törenleri daha çok Kıbrıs meselesinin gölgesinde ve bu davaya destek şeklinde gerçekleşmiştir. Her yıl yapılan kutlamalar, 1955 yılında meydana gelen 6-7 Eylül olayları ve sonrasında ilan edilen sıkıyönetim dolayısıyla gerçekleşmemiştir.

Bu çalışmanın amacı, DP döneminde yapılan İzmir'in kurtuluş bayramı kutlamalarını dönemin gelişen siyasi, sosyal, ekonomik ve dış politik olayları doğrultusunda ele almaktır. Bayramın nasıl bir ruh hâliyle kutlandığı ise ulusal ve yerel basında çıkan haberler ve başlıklar doğrultusunda değerlendirilmiştir.

Bu makale için önerilen kaynak gösterimi (APA 6. Sürüm):

Temizgüney, F. (2021). Demokrat Parti dönemi İzmir'in kurtuluş bayramı kutlamaları. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23 (1), 15-41.

* Doç. Dr. Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, ORCID: 0000-0002-1412-0439, temizguney@hotmail.com.

Anahtar Kelimeler: İzmir, Kurtuluş Bayramı Kutlamaları, Demokrat Parti, 9 Eylül, Kıbrıs.

LIBERATION OF İZMİR CELEBRATIONS DURING DEMOCRAT PARTY PERIOD

Abstract

Occupied by the Greeks on May 15, 1919, İzmir gained its freedom on September 9, 1922. After that, the anniversaries of İzmir's liberation were celebrated enthusiastically every year. During the ceremonies held until the 1930s, attention was drawn to the meaning of September 9 and the struggle to keep the spirit of independence engraved in memories.

After the Second World War, Turkey has passed a multi-party political life with democratization efforts, the period's most important opposition party, the Democrat Party was founded. One party this unprecedented political activity in Turkey until that day, the DP has resulted in taking the reins of power in 1950. While the political and social tensions and the events in foreign policy during its ten-year rule shaped the DP administration, these developments were also reflected in the celebration of the liberation holiday of İzmir. September 9 was determined by DP members as a method for establishing close contact with the public, and over time it became the focus of political conflicts. The passage of the victory regiment, which attracted great attention of the public, has turned into a show of power for the parties. The fact that the Cyprus issue became a national issue in the Turkish public in 1954 brought together the people of İzmir, who had been subjected to Greek occupation before, with the Turkish Cypriots, who were also subjected to Greek oppression, at the point of common destiny. Consequently, the celebration ceremonies held after that were mostly in the shadow of the Cyprus issue and in the form of support for this case. The celebrations held every year did not take place due to the September 6-7 events in 1955 and the martial law declared afterwards.

The aim of this study is to deal with the liberation holiday celebrations of İzmir which were held during the DP period, in line with the developing political, social, economic and foreign political events of the period. The mood of the holiday was evaluated in line with the news and headlines in the national and local press.

Keywords: İzmir, Independence Day Celebrations, Democrat Party, September 9, Cyprus.

GİRİŞ

Toplumsal birliğin kurulması ve bu birlik algısının şekillenmesinde önemli olan sembolik değerlerden biri de bayramlardır (Alpaslan, 2015, s. 829). Bayramlar, bir toplumun ortak üstün değerlerinin ve davranış ölçülerinin bireylerce bilinçli olarak, gerekçeleriyle birlikte kavranıp benimsenmesi, yeni kuşaklara aktarılması bakımından temel bir işlev yerine getirirler (Ozankaya, 1989, s. 541). Söz konusu bayramlar içinde mahallî kurtuluş günlerinde yapılan “Kurtuluş Bayramı” etkinlikleri önemli bir yer tutar. Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra imzalanan Mondros Mütarekesi, Anadolu’yu saldırılara açmış, Türk topraklarının işgalden kurtarılması, mahallî kurtuluş günlerinin “Kurtuluş Bayramı” olarak kutlanması

geleneğini doğurmuştur. Düşman işgalinden kurtulan şehirlerin kurtuluş yıl dönümleri her sene birer bayram havası içinde çeşitli etkinliklerle kutlanmıştır (Kalemlî, 2018, s. 111).

Daha önce gizli anlaşmalarda İtalya'ya verilen İzmir, Paris Barış Konferansı'nda İngiltere'nin desteği ile Yunanistan lehine el değiştirmiş, şehir 15 Mayıs 1919'da işgal edilmiştir. Yunanistan'ın İzmir'i işgaliyle başlayan örgütlenme adım adım Anadolu'nun en ücra köşelerine kadar yayılırken yapılan protesto mitingleri ise Türk insanının mücadele kaynağını ve ruhunu oluşturmuştur. Kurtuluş Savaşı'nın zafere uzanan son adımı niteliğini taşıyan İzmir, 9 Eylül 1922'de düşman işgalinden kurtulmuştur. İzmir'in işgali Türk milletinin topyekûn mücadele etmesine sebep olduğu gibi şehrin kurtuluşu da Anadolu coğrafyasında Türkiye'nin kurtuluşu ve savaşın sonu olarak algılanmıştır. Bu düşünce ışığında bir araya gelen İzmir halkı, her yıl büyük bir sevinçle kutlamalara katılmıştır (Çiçek, 2015, s. 220, 234).

9 Eylül 1923'te yapılan ilk yapılacak kutlamalar için hazırlıklara yaklaşık bir hafta öncesinden başlanmış, çarşı ve mahallelerdeki bütün mağaza, dükkânlar ve evler bayraklarla süslenmiştir. Bayram için civar kazalardan gelen çok sayıda kişinin yanı sıra kurtuluşa önemli rol oynayan kumandanlar davet edilmiştir. Kutlamalar için Mustafa Kemal ve Latife Hanım gönderdikleri tebrik mesajında, İzmir'in Yunanlılardan geri alınmasından duydukları mutluluğu ve gururu belirtmişlerdir. Büyük Millet Meclisi adına bir grup vekilin de yer aldığı kutlamalara şehirdeki bütün resmî kurum temsilcileri de katılmıştır. Hükümet Konağı'ndan Basmane'ye doğru uzanan bütün caddeler ve Kordon boyunca zafer takları kurulumu, kemerlerin üzerinde Mustafa Kemal Paşa ve diğer kumandanların tasvirlerine yer verilmiştir. Kutlamalar dönemin basınında da geniş yer bulmuş, Hakimiyet-i Milliye gazetesi 10 Eylül tarihli sayısında "*İzmir'in Büyük Kurtuluş Bayramı-İzmir dün misli görülmemiş bir gün yaşamıştır*" başlıkları ile bu coşkuyu ilk sayfadan haberlerine taşımıştır. Eski ve yeni birçok şenlik günlerine şahit olan yaşlıların bile İzmir'de hiçbir zaman böylesi ihtişamlı bir kutlamaya rastlamadıklarının belirtildiği haberde, yapılan resmî törenin ayrıntıları da yer almıştır. Sabah saatlerinde başlayan törenlerde kurtuluş uğruna şehit düşenler unutulmamış, bayrama katılanların mezarlık ziyaretlerine on hafız tarafından okunan Kur'an ve dualar eşlik etmiştir. Hükümet Konağı önünde Türk Bayrağı'nın göndere çekilmesi ise şiddetli alkışlarla karşılık bulmuştur (Hâkimiyet-i Milliye, 10 Eylül 1923, S. 911). Bununla birlikte zafer alayının geçişi törenin en zevkli anlarını oluşturmuştur.

Büyük bir heyecan içinde yapılan bu ilk kurtuluş bayramı kutlamaları bundan sonraki süreçte de her yıl devam etmiştir. Kurtuluş bayramının taşıdığı tarihi önemi yansıtmak ve coşkulu bir şekilde kutlanmasını sağlamak için doktor, avukat, öğretmen, tüccar ve gazeteciler gibi çeşitli meslek dallarından kişilerin katılımıyla İhtifal Heyeti kurulmuştur. Kutlamalarda ayrıca sivil ve resmi kurumların yanı sıra Halkevleri de etkin bir rol üstlenmiştir.

Mustafa Kemal Atatürk döneminde yapılan kutlamalar¹ genel olarak değerlendirildiğinde, 9 Eylül'ün manasının ön plana çıkarılmaya ve bağımsızlık ruhunun belleklere kazınması için verilen mücadeleye dikkat çekilmeye çalışıldığı görülmüştür. Bu amaçla kutlamalar esnasında İzmir'in kurtuluşunda önemli rol üstlenen kumandanlar için tazimat telgrafları gönderilmiştir. Ayrıca her yıl kutlamalara davet edilen önemli kişiler arasında komutanlar ilk sırayı teşkil etmiş, 1924 yılı kutlamalarına Millî Mücadelenin önemli isimlerinden Kâzım, Rauf ve Ali Fuat Paşaların katılması şehirde büyük bir mutluluk yaratmıştır.

Kutlama ritüelleri arasında zafer alayının geçişi önemli bir yer tutmuştur. 1932 senesine kadar alayda işgal günlerinde yaşanan sıkıntıları ve Yunan ordusunun Türk vatanında sebep olduğu yürekler acısı durumu ifade eden tablolar yer almış, bunlarda ihtiyar anne ve babaların, masum yavruların Yunan süngüsünden nasıl geçirildikleri, köylerin ve mabetlerin nasıl yakılıp yıkıldığı gösterilmiştir. Özellikle alayın en önünde yer alan kara gün tablosu ve mateme (siyah tüllere) bürünmüş vatani temsil eden genç kız, âdeta Yunan işgali altında geçen günleri orada bulunan herkese tekrar yaşatmıştır. 1930'lu yıllarda Türkiye ve Yunanistan arasında esen dostluk rüzgârları zafer alayının içeriğinde de bir takım farklılıklara neden olurken Türk Bayrağı'nın bir sembol olarak ön plana çıkarıldığı dikkat çekmiştir (Dikçam, 2009, s. 67-68).

Kutlamalarda zafer alayının toplanma yeri ve güzergâhı açısından 1932 yılı farklılık arz etmiştir. Önceki yıllarda Kadifekale'den top atışı ile Basmane'den hareket eden zafer alayı, Tilkilik, Keçeciler, Arasta, Başdurak, Kemeraltı ve Hükümet Caddesi'ni takip ederek, Kışla önünde toplanırdı. Burada günün anlam ve önemini belirten konuşmanın ardından alay, Birinci Kordon'a doğru yürümeye devam ederdi. 27 Temmuz 1932'de Başvekil İsmet Paşa tarafından büyük bir törenle açılışı yapılan Gazi Heykeli, alayın toplanma ve yürüyüş güzergâhında değişikliklere sebep olmuştur. Artık alay, Kışla Meydanı değil, Gazi Heykeli önünde toplanmış, buradan hareketle Pasaport önünde dağılmadan Birinci Kordon boyunca Alsancak'a doğru yürümüştür. Ayrıca daha önce askerî ve mülki erkân için Kışla Meydanı'ndaki Saat Kulesi'nin önüne kurulan platform da Gazi Heykeli'nin karşısına yerleştirilmeye başlanmıştır (Dikçam, 2009, s. 67).

İzmir'in kurtuluş kutlamalarında simge hâline gelen ve her yıl yapılan bir diğer etkinlik de uçakların şehrin üzerindeki uçuşları olmuştur. Uçakların, gösteri yaparak halkı selamlaması coşku ile alkışlanmış, ayrıca bu esnada lokomotiflerin, fabrikaların, vapurların düdüklere ve otomobillerin kornaları ile ordunun İzmir'e girdiği an müjdelenmiştir (Dikçam, 2009, s. 63).

---

¹ 1923-1938 yılları arasında yapılan kutlama etkinlikleri ile ilgili bilgi için bkz. U. U. Dikçam (2009), *Atatürk Döneminde 9 Eylül Kutlamaları (1923-1938)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, İzmir.

Kurtuluş bayramı kutlamalarına yaşanan iç ve dış olayların etki ettiği görülmüştür. Örneğin Türkiye’yi de etkileyen 1929 Dünya Ekonomik Krizi bayrama da yansımış, kutlamaların görkemli olmasına özen gösterilmekle birlikte giderlerin azaltılmasına karar verilmiştir. Aynı zamanda Türkiye ile Yunanistan arasında yapılan antlaşmalarla iki ülke arasında geliştirilen ilişkilerin 1930’lu yıllardan itibaren kutlamaları olumsuz bir şekilde etkileyeceği düşünülse de bundan sonraki etkinliklerin daha coşkulu şekilde geçmesine özen gösterilmiştir. Bununla birlikte Cumhuriyet’in onuncu ve on beşinci kuruluş yıllarının kutlanacağı 1933 – 1938 yılları ise İzmir’in kurtuluş bayramını gölgede bırakmıştır (Dikçam, 2009, s. 6-7, 93-95).

1938’de Mustafa Kemal Atatürk’ün ölümünden sonra Cumhurbaşkanlığı görevine gelen İsmet İnönü, ülkenin kurucusu ve halkının önderinin yokluğunu hissettirmemek için ağır bir sorumlulukla karşı karşıya kalmıştır. İnönü’nün Cumhurbaşkanlığına geçişinden kısa bir süre sonra dünya tarihinin en büyük ve yıkıcı savaşı başlamıştır. İkinci Dünya Savaşı, Türkiye’yi bu savaşa girmemesine rağmen her anlamda yıpratmıştır. Bununla birlikte savaş yılları boyunca millî bayramların eski coşkusuyla kutlanmasına çalışılmış, kutlamalarda Halkevlerinin ön planda olduğu görülmüştür.

İkinci Dünya Savaşı’nın devam ettiği 1939-1945 yılları boyunca İzmir’de yapılan 9 Eylül kutlamaları her ne kadar dönemin basınında savaş haberlerinin gölgesinde kalsa da bayram havası eksilmeden devam etmiştir. 1939 yılı kutlamaları sabahleyin Belkahve’den başlamış, Halkapınar’daki şehitlikte yapılan merasimle devam etmiştir. Bunu İzmir halkı adına ordu için yapılan şükran konuşmasından sonra İstiklal Marşı’nın okunması ve abideye çelenk konulması takip etmiştir. Türk ordusunun İzmir’e girişinin canlandırılması ve birliklerin şehrin merkezine yürümesi, kutlamalara hareketlilik kazandırmıştır. Kışla ve Hükümet Konağı önünde yapılan törenin ardından Kadifekale’den atılan işaret topuyla bu binalara bayrak çekilmesi, etkinliklerin en manalı ve duygusal anlarını oluşturmuştur. Çok geniş katılımın olduğu törende, CHP İl Başkanı B. Atıf İnan tarafından yapılan konuşmada Ebedi Şef Atatürk’ün Anadolu’ya ayak basışından İzmir’i ve memleketi kurtarıncaya kadarki geçen sürede milletin başında nasıl çalıştığı anlatılmıştır. Kutlamalar, zafer alayının görkemli geçişinin ardından Atatürk Heykeli’ne çelenk konulmasıyla devam etmiştir. (Akşam, 10 Eylül 1939, Sayı. 7503; Anadolu, 10 Eylül 1939, Sayı. 7936; Yeni Asır, 10 Eylül 1939, Sayı. 10232). Atatürk’ün ölümünden sonra yapılan bu ilk kutlamalarda Atatürk-İnönü yakınlığının altı çizilmiş, İnönü’nün Atatürk Türkiye’sinin devamını sağlayacak yegâne şef olarak halka âdeta güven telkin edilmeye çalışılmıştır.

Savaş öncesinde güvenlik kaygılarıyla yapılan antlaşmalar Türkiye’yi savaşın eşiğine getirirse de tarafsız kalma eğilimi ağır basmıştır. Savaşın en yıkıcı etkisinin hissedildiği 1940’lı yıllarda Türkiye’nin savaştaki konumunu belirleme noktasında önemli gelişmeler olmuştur. Türkiye, stratejik öneminden dolayı

müttefik ve mihver devletlerin siyasi ve askerî baskılarına maruz kalmıştır. Türk dış politikasının büyük sınav verdiği bu hassas dönemde kutlamalar öncekilerle benzer bir şekilde yapılmaya devam etmiştir. Bununla birlikte dış politikadaki gelişmelerin yansımaları olarak kutlamalarda zaman zaman yabancı devlet temsilcileri de yer almıştır. 1940 yılı kutlamalarına İzmir Fuarı'nı gezmek için şehre gelen İngiltere'nin Türkiye Büyükelçisi K. Hugessen ve eşi katılmış, bu ziyaret basında iki ülkenin yakınlaşması bağlamında bir jest olarak değerlendirilmiştir (Yeni Asır, 10 Eylül 1940, Sayı. 10595; Yeni Gün, 10 Eylül 1940, Sayı. 2575).

1941 yılında yapılan kutlamalarda ise öncekilerden farklı olarak Ankara-İzmir arası bisiklet yarışı düzenlenmiştir. Bayram için toplanan halkın alkışlarıyla şehre giren bisikletçilerin yarışı Gazi Heykeli önünde son bulmuştur. Ayrıca Matbuat Umum Müdürlüğü tarafından o yılki kutlamalar filme çekilmiştir (Yeni Asır, 10 Eylül 1940, Sayı. 10952).

İzmir'de 1942 yılı kurtuluş bayramı kutlamaları yine görkemli olmuş, baştanbaşa bayraklarla süslenen şehirde zafer takları kurulmuştur. Yeni Asır gazetesi kurtuluş bayramı kutlamalarını "9 Eylül bize mevut zaferlerin ancak başlangıcıdır. 9 Eylül ufukta görülecek olan istiklal düşmanına Türk milletinin hitabıdır" başlığı ile sayfalarına taşımıştır. CHP İl Başkanı B. Münir Birsel'in Kışla balkonunda yaptığı konuşması ise hem kurtuluşun ruhunu hem de dönemin havasını yansıtmaları açısından önem taşımıştır. Birsel, İzmir'in kurtuluşunu sağlayan Türk ordusuna halkın şükranlarını sunarken, bütün yıkıcılığı ile devam eden savaşın Türk dış politikasındaki ağırlığını şu sözlerle dile getirmiştir:

"Bugün de, dünyada vücuda getirdiği muazzam tahribat önünde samimi teessür duyduğumuz ikinci büyük cihan harbi karşısında, sulhun mesut ve bahtiyar sükûnu içinde, büyük kudretli misilsiz baş, millî şefin emir ve idaresinde, yurdun emniyet ve huzuruna en ufak bir zarar verecek her türlü hadiselere karşı, vazifesini her an yapmağa hazır, baştan aşağı asker ve yekvücut bir ordu hâlinde medeniyet ve millî refah ve saadet yolundaki hedeflerimize doğru ilerlemekteyiz ...."

Böylece Birsel, İnönü'nün savaşta takip ettiği tarafsızlık politikasının ülkeyi büyük bir yıkımdan koruduğundan övgüyle söz etmiştir (Yeni Asır, 10 Eylül 1942, Sayı. 11315). Birsel'in konuşmasında dikkat çeken hususlardan biri, "Ebedi Şef" kavramına karşılık "Millî Şef" söyleminin daha belirgin hâle geldiğidir. Kutlamalarda öne çıkan diğer önemli bir husus da kurtuluş bayramının eski canlılığı ile yapılmasına özen gösterilmesine rağmen dünya gündeminin ülkenin sosyal ve kültürel yaşantısına giderek yansımaları olmuştur. Bununla birlikte önceki kutlamalardaki ritüellere paralel olarak Belediye tarafından ordu şerefine bir yemek tertip edilmiş, bisiklet yarışının yanı sıra çeşitli spor etkinlikleri düzenlenmiştir.

Gazete sayfalarında daha çok savaşın gidişatıyla ilgili haberler yer alırken savaşın bittiği 1945 yılı, Türk siyasi tarihi açısından bir dönüm noktası olmuştur. Türkiye'nin çok partili hayata geçmesiyle birlikte Millî Kalkınma Partisi, 1946

yılında ise dönemin en önemli muhalefet partisi olarak Demokrat Parti (DP) kurulmuştur. Bu yeni siyasi konjonktür, seçimlerin bir yıl erkene alınması ile daha da hareketlenmiş; tek parti Türkiye'sinde o güne kadar görülmemiş rekabet, CHP'nin yeniden iktidar olmasıyla sonuçlanmıştır.

DP'nin kuruluş aşamasında en iyi örgütlendiği ve sonrasında kalesi olarak anılacak İzmir, bundan sonra her alanda iki partinin rekabetine tanık olmuştur. Öyle ki CHP-DP arasındaki siyasi gerginlik, şehrin kurtuluş bayramı kutlamalarına da yansımış; 1947 yılı kutlamalarında, parti temsilcileri zafer alayına katılmak için âdeta yarışmışlardır. DP'nin en önemli ismi olan Mareşal Fevzi Çakmak'ın kutlamalara katılması ise hem halk hem de partililer nezdinde büyük bir heyecan yaratmıştır (Cumhuriyet, 10 Eylül 1947, Sayı. 8287).

1949 yılı kutlamaları ise her iki parti açısından şehirde ilginç manzaraların yaşanmasına sebep olmuştur. Basında İzmir'in kurtuluş bayramı kutlamaları geniş bir şekilde yer almakla birlikte törenlere CHP-DP çekişmesinin daha belirgin bir şekilde yansıdığı görülmüştür. Basında çıkan haberlerde CHP'nin tüm teşkilatlarıyla katıldığı kutlamalara büyük özen gösterdiği belirtilmiştir. Daha önce CHP idarecilerinin kurtuluş bayramı kutlamalarına katılma konusunda çok istekli olmadıkları, ancak DP'nin kuruluşundan ve şehirdeki etkinliğinden dolayı törenin âdeta gövde gösterisine dönüştüğü ifade edilmiştir. CHP'nin kutlamalara katılımı artırmak için her bölgeden tren, otobüs ve kamyonlarla partilileri ücretsiz taşıdığı, hatta bunlara 2,5 ila 10 lira arasında harcırah verdiği, CHP Genel Merkezi'nin tüm bu harcamalar için 17 bin lira gönderdiği belirtilmiştir. Bununla birlikte bütün taşıma araçları CHP tarafından kiralandığı için DP'lilerin İzmir'e gelmek konusunda büyük güçlükler çektiği, nakil vasıtası yokluğu yüzünden geceden yaya olarak yola çıktıkları diğer haberler arasında yer almıştır.

DP'nin kutlamalara Bayar, Menderes, Karaosmanoğlu gibi partinin kurucu liderleri öncülüğünde katılımı ise aslında partinin İzmir'e ne kadar önem verdiğini göstermiştir. Her iki partinin zafer alayındaki geçişleri, bir nevi siyasetin hangi yönde akacağını belirlemiştir. Nitekim CHP'lilerin Atatürk ve İnönü resmini yan yana taşımaları, bir taraftan Ebedî Şef'ten yardım beklentisi diğer taraftan Millî Şef'e bağlılık göstergesi olarak algılanmış, tüm çabalara rağmen halkın sevgi gösterilerinin parti bağlamında cılız kaldığına dikkat çekilmiştir. DP'lilerin kısıtlı imkânlarla rağmen büyük fedakârlıklar göstererek katıldıkları kutlamalarda Bayar ve Menderes'in konuşmaları büyük alkış toplamıştır (Yeni Sabah, 10 Eylül 1949, Sayı. 3779; Zafer, 9 Eylül 1949, Sayı. 133; Zafer, 10 Eylül 1949, Sayı. 134). İki parti arasındaki rekabet ve gerginliğin en belirgin hadisesi ise kutlamalar sırasında beş DP'linin CHP'lilerin saldırısına uğraması ile ortaya çıkmıştır.

Türk siyasetinin nabzının tutulduğu şehirlerin başında gelen İzmir, bundan sonraki süreçte de CHP-DP çekişmesinin temel taşlarından biri olmuştur. DP'nin 1950 yılında iktidara gelmesiyle rekabet çatışmaya dönüşmüştür. DP dönemi İzmir'in kurtuluş bayramı kutlamalarını ele alan bu çalışmada, CHP-DP çekişmesi

doğrultusunda yaşanan siyasi gerginliklerin, ekonomik sıkıntıların ve dış politikada meydana gelen gelişmelerin törenlere nasıl yansdığı değerlendirilmiştir.

DP DÖNEMİ İZMİR'İN KURTULUŞ BAYRAMI KUTLAMALARI

DP, kuruluşundan kısa bir süre sonra başta Ege olmak üzere tüm ülkede hızlı bir şekilde teşkilatlanmasını tamamlamıştı. Celal Bayar, DP'nin en büyük kalelerinden biri hâline gelecek olan İzmir'de, henüz parti kurulmadan nabız yoklaması yapmıştı. DP'nin İzmir teşkilatını kuranların şehrin saygın ve güvenilir kişilerinden seçilmesi ve Bayar'ın daha önce İzmir Milletvekilliği yapmış olması, partinin İzmir'de benimsenmesini hızlandırmıştı. Nitekim 1950 seçimleri öncesinde DP'nin İzmir'de merkez ve ilçeler bazında teşkilatlanması, hemen hemen tamamlanmıştı (Deniz, 2006, s. 65,68).

Tek parti Türkiye'sinde görülmemiş siyasi hareketlilik ve rekabet, DP'nin 14 Mayıs 1950'de yapılan seçimlerle birlikte iktidara gelmesiyle sonuçlanmıştır. Genel seçimlerden sonra 13 Ağustos'ta muhtarlık, 3 Eylül'de belediye seçimlerinde aldığı başarı ile iktidarını pekiştiren DP, tüm ülkede olduğu gibi İzmir'de de büyük bir zafer kazanmıştır. On yıllık iktidarı döneminde siyasi muhalefet, ülke içindeki ekonomik ve toplumsal gelişmeler ile dış politikada meydana gelen olaylar DP yönetimini şekillendirirken, bu gelişmeler İzmir'in kurtuluş bayramı kutlamalarına da yansmıştır.

İzmir'de elde ettiği seçim başarısı DP'nin iktidara geldikten bir süre sonra yapılan bu ilk kurtuluş bayramı kutlamalarını, âdeta gövde gösterisine çevirmesine sebep olmuştur. Nitekim DP'liler 9 Eylül'ü sadece İzmir'in düşman işgalinden kurtuluşu değil aynı zamanda tek parti rejimini sona erdiren bir bayram olarak kutlamışlardır². Bu bağlamda İzmir halkının büyük bir coşku ile katıldığı kutlamalarda, Demokratların "14 Mayıs Zaferini" hatırlatan tabelaları dikkat çekmiştir.

6 Eylül'de açıklanan kutlama programının, birkaç küçük değişiklik dışında önceki senelerde yapılan etkinliklerle aynı olacağı belirtilmiştir (Demokrat İzmir, 6 Eylül 1950, Sayı. 1361). Şehrin her tarafı bayraklarla süslenmiş, zafer takları kurulmuştur. Türk ordusunun İzmir'e ilk girişinde Mustafa Kemal Paşa'nın bir süre dinlendiği Belkahve'den başlayan tören, Halkapınar'daki şehitlik ziyareti ile devam etmiştir. Askerî bandonun çaldığı İstiklal Marşı'nın ardından abideye çelenk

² Demokratlar iktidara geldikten sonra bölge halkının partilerine verdiği desteği boşa çıkarmamak ve bir nevi teşekkür mahiyetinde olmak üzere sık sık Ege'ye ziyarette bulunmuşlardır. Bu ziyaretlerden biri Bayar'ın 25 Ağustos 1950'de Manisa'ya bağlı Demirci ilçesinde çıkan yangın dolayısıyla incelemelerde bulunmak üzere bölgeye gelmesiyle gerçekleşmiştir. Bayar'ın ikinci durağı ise İzmir olmuştur. Büyük bir sevinçle karşılanan Bayar'a gösterilen ilgi, Egelilerin demokrasi açlığı olarak nitelendirilmiştir (Demokrat İzmir, 2 Eylül 1950, Sayı. 1357). Bayar'ın sıradan bir trenle şehre gelmesi mütevazılık göstergesi olmuştur.

konulmuş, şehitler anılmıştır. Eşrefpaşa, Tepecik ve Halkapınar yönlerinden gelen üç askeri birlik Kışla ve Hükümet Konağı önünde birleştikten sonra Türk ordusunun İzmir'e giriş anı askerî kıtalar tarafından canlandırılmış, Kışla'ya ve Hükümet Konağı'na Türk Bayrağı'nın çekilmesi, halkın büyük tezahüratlarına vesile olmuştur. Buradaki tören, top atışı, bir dakikalık saygı duruşu ve İstiklal Marşı'nın okunması ile devam etmiştir.

Kutlama programının bir başka etkinliği, siyasi parti ve Halkevleri temsilcileri ile öğrencilerin Karşıyaka'daki Atatürk'ün annesi Zübeyde Hanım'ın mezarını ziyarette bulunmaları olmuştur. Öğleden sonraki törenler Kadifekale'den top atışıyla başlamış, dört grup hâlinde zafer alayının geçişi ile devam etmiştir. Basmane, Tilkilik, Arasta ve Kemeraltı yolu ile gelen alaya, şehir bandosu, malul gaziler, öğrenci ve izciler, spor kulüpleri, işçi temsilcileri, esnaf teşekkülleri ile parti temsilcileri eşlik etmiştir. Yine kutlamalar doğrultusunda Fuar başta olmak üzere çeşitli yerlerde eğlenceler ve radyoda kurtuluşa özel programlar yapılmıştır (Zafer, 10 Eylül 1950, Sayı. 495).

1950 yılı kutlamaları yerel basında geniş bir şekilde yer bulmuştur. Ancak siyasi rekabetin açık bir şekilde hissedildiği kutlamaların, yerel basın nezdinde tarafgirlik üzerinden değerlendirildiği dikkat çekmiştir. CHP'nin İzmir'deki yayın organı özelliği gösteren Anadolu gazetesi, İzmir'in kurtuluş mücadelesini, bu mücadeleyi gerçekleştiren Türk ordusunun başarısını ve duyulan minneti sayfalarına taşımıştır. Ayrıca CHP'nin etkinliklerde sadece heyetlerle temsil edilmesine karşılık, DP'nin bu programa gövde gösterisi zihniyetiyle katıldığı belirtilmiştir. Eleştirilerine devam eden gazete, sabahleyin Mustafa Kemal Atatürk'ü selamlamak için günün en anlamlı töreninin yapıldığı Belkahve'de, DP İzmir teşkilatından hiç kimsenin yer almamasını ve partinin şehitliğe çelenk göndermemesini ciddiyetsizlik olarak değerlendirmiştir. Gazetenin en çok dikkat çekmeye çalıştığı konu, Ebedî Şef Mustafa Kemal Atatürk'ün kurduğu CHP'nin ülkeyi kurtaran, Cumhuriyeti kuran ve bugünlere getiren parti olduğunun halka hatırlatılması olmuştur. Buna karşılık işçilerin, ellerinde taşıdıkları ülkenin kurtarıcısı Ebedî Şef Atatürk'e ait fotoğrafın sol tarafında yer alan ve aynı zamanda CHP'nin simgesi olan 6 Ok'u, DP rozeti ile kamufle ettiklerini iddia etmiş, DP'lileri bu kurucu unsurlara karşı saygısızlıkla suçlamıştır. Bu bakış açısıyla *"işte gövde gösterisi yaparak sokakta çalın satanların, bugünün asıl mana ve icaplarına karşı takındıkları tavır dün maalesef böyleydi"* diyen Anadolu gazetesinin (Anadolu, 10 Eylül 1950, Sayı. 11494), İzmir'in kurtuluş bayramı kutlamalarını, âdeta DP'yi karalama kampanyası olarak kullandığını düşünmek yanlış olmayacaktır.

DP'yi Ege bölgesinde örgütleyen isimler tarafından İzmir'de neşredilen Demokrat İzmir gazetesi ise kutlamaları *"Her Yıldan Farklı Bir 9 Eylül"* başlığı ile değerlendirmiştir. Farklılık ise DP'nin iktidara gelmesinden kaynaklanmaktaydı. Gazetenin önemli yazarlarında Hürrem Kubat, *"14 Mayıs'ta hürriyet ve millî hâkimiyet düşmanlarını devlet başından def eden 3 Eylül zaferiyle de onlara son"*

darbeyi indiren hür vatandaşlar, bu yıl 9 Eylül'e üç bayramın neşe ve heyecanını getiriyorlar" sözleriyle CHP'yi eleştirerek bu yılki kutlamaların farklı bir anlam ifade ettiğini belirtmiştir. Gazetenin 10 Eylül tarihli haberinde ise kutlamalar, yine CHP-DP'nin karşılaştırılması şeklinde siyasi bir çekişme olarak değerlendirilmiştir. Demokratlar dışında hiçbir partinin resmigeçite katılmadığının altı çizilmiş, CHP, "birkaç seneden beri yapılan gayretkeşlik, 9 Eylül'ü kutlamaktan ziyade parti propagandasına matuf bir hareketten ibaretmiş" sözleriyle eleştirilmiştir. Gazeteye göre CHP'nin bu tavrı, aslında Türk milletini temsil etme şerefini tamamen DP'ye devretmelerinden duydukları rahatsızlıktan kaynaklanmıştır. Gazeteye göre DP'liler sadece 9 Eylül'ü değil, ellerinde taşıdıkları 14 Mayıs zaferini hatırlatan pankartlarla şehrin CHP tahakkümünden kurtuluşunu da kutluyorlardı.

Gerek Anadolu gerek Demokrat İzmir gazetelerinden de anlaşıldığı gibi 9 Eylül kutlamaları, kızışan siyasi atmosferin yansıması olmuştur. 1951 yılı kutlamaları da bu minvalde gerçekleşmiştir. 5 Eylül'de açıklanan program (Anadolu, 5 Eylül 1951, Sayı. 11860) öncekilerden farklılık göstermezken kutlamalar, dış politikada yaşanan gelişmeler, siyasi gerginlikler ve milletvekili ara seçimlerinin gölgesinde geçmiştir.

Dış politikada yaşanan en önemli gelişme, ABD ile ilişkileri geliştirmek ve Sovyet tehdidine karşı NATO'ya girmek için Kore'ye asker gönderilmesi olmuştur. Türk kamuoyunun uzun süre gündeminde kalan Kore Savaşı, liman şehri olan İzmir için ayrı bir anlam ifade etmiştir. Kore'ye asker taşıyan gemilerin İzmir Limanı'ndan kalkışı yine dönenlerin karşılanması şehrin hafızasında derin izler bırakmıştır. Dolayısıyla İzmirli kutlamalarda Türk ordusunun İzmir'e girişini canlandıran birlikleri, "9 Eylül kahramanlarının vekilleri-Kore'de tarih yazanların kardeşleri" sözleriyle alkışlamışlardır (Demokrat İzmir, 10 Eylül 1951, Sayı. 1720). Kore gazileri ve şehit düşenlerin yakınları bundan sonra yapılan kurtuluş törenlerine katılırken kutlamalar bu kişilerin hatırlanması noktasında önemli bir misyon üstlenmiştir.

1951 yılında Türk siyaseti, iktidar-muhalefet ilişkileri açısından farklı gelişmelere sahne olmuştur. DP tarafından CHP'nin propaganda araçları olarak görülen Halkevlerinin kapatılması, partinin tepkisini çekmiştir. Bununla birlikte kuruluşundan itibaren resmî etkinliklerde önemli rolü olan Halkevlerinin tasfiyesi, CHP'nin temsili noktasında ciddi bir eksiklik doğurmuştur.

Bir diğer önemli gelişme de 16 Eylül'de yapılacak milletvekili ara seçimleri olmuştur. Nitekim kutlamaları âdeta propaganda aracı olarak gören partiler harekete geçmiştir. DP, İzmir'in kurtuluş bayramı kutlamalarını fırsat bilerek Fuar'ın Lozan Kapısı civarında bir miting düzenlemeyi planlamıştır (Akşam, 10 Eylül 1951, Sayı. 11829). Basında çıkan haberlerde, Başbakan Menderes'in İzmir kurtuluş bayramı dolayısıyla şehre geleceği ve yapılacak mitingde bir konuşma yapacağı belirtilmiştir. Bu doğrultuda aynı gün CHP'nin Cumhuriyet Meydanı'nda yapacağı mitingden katılımın az olacağı endişesi ile vazgeçmesi, bir nevi 16 Eylül seçimlerinin

kaybedileceğinin parti tarafından kabul edilmesi şeklinde yorumlanmıştır. Nitekim CHP, daha çok ilçe ve bucak düzeyinde toplantılara ağırlık vererek şehirdeki durumunu güçlendirmeye çalışmıştır. Halkın gösterdiği tezahüratların seçim sonucu gibi algılandığı düşünüldüğünde, şehirde siyasi partilerin nasıl görüldüğüne dair ipuçları veren zafer alayı, yine kutlamaların en önemli unsuru olmuştur. Sonuç olarak muhalefet adına CHP ve Millet Partisi temsilcileri zafer alayında yer almazken kutlamalar yine DP'nin güç gösterisine dönmüştür (Demokrat İzmir, 10 Eylül 1951, Sayı. 1720). Bununla birlikte Menderes'in kutlamalara katılmaması ise muhalif yerel basının büyük eleştirilerine sebep olmuştur (Anadolu, 11 Eylül 1951, Sayı. 11866),

Türkiye'nin 18 Şubat 1952'de NATO'ya girişi, dış politika açısından önemli bir gelişme olmuştur. NATO üyeliği ise İzmir için ayrı bir önem taşımıştır. Zira Güneydoğu Avrupa Müttefik Kara Kuvvetleri Komutanlığı, bir liman kenti olan İzmir'de kurulmuştur. 8 Eylül 1952'de resmen çalışmalarına başlayan Komutanlık, İzmir'in ekonomik ve toplumsal yaşantısında önemli değişikliklere sebep olurken (Gedikler, 2006, s. 235) yerel basının da ilgisini çekmiştir. Komutanlığın kurulması, ardından burada çalışacak olan görevlilerin İzmir'e gelişi gidilerini ilk sayfadan haberlerine taşımışlardır. Dolayısıyla 1952 yılı kutlamaları yerel basında, daha çok NATO haberleri minvalinde yerini almıştır.

1952 yılında otuzuncu yıl kutlamaları için hazırlıklar yine öncesinde başlamış, 4 Eylül'de ilan edilen programda, Belkahve'den başlayacak törenlerin şehitlik ziyareti ile devam edeceği, ordunun İzmir'e girişinin temsili ve zafer alayının geçişi şeklinde önceki yıllarda olduğu gibi bir çerçevede yapılacağı belirtilmiştir (Demokrat İzmir, 4 Eylül 1952, Sayı. 2113). Saat 10:00'da askerî kıtalar, Kışla önünde toplanmışlar, Kadifekale'den atılan işaret topuyla birlikte müfreze komutanı Kışla balkonunda, siyahlara bürünmüş bir kız öğrencinin üzerindeki matemi simgeleyen örtüyü aldıktan sonra yine kızın üzerine sarılı bulunan Türk Bayrağı'nı şeref direğine çekmiştir (Anadolu, 10 Eylül 1952, Sayı. 12212; Demokrat İzmir, 10 Eylül 1952, Sayı. 2129; Yeni Asır, 10 Eylül 1952, Sayı. 14977). Böylece 1930'lu yıllara kadar zafer alayının önünde yer alan ve şehrin Yunan işgalinde geçirdiği yılları temsil eden siyahlara bürünmüş kız, Kışla önünde yapılan törenlerin simgesi haline gelmiştir. Zafer alayının içeriğinde meydana gelen bu değişiklik aynı zamanda alayın, gelişen siyasi olayların ekseninde yeniden şekilleneceğinin habercisi olmuştur.

Öğleden sonra devam eden kutlamalarda büyük tezahüratlarla geçişi izlenen zafer alayına, çeşitli sendika ve kurum temsilcileri, gençlik kulüpleri, öğrenciler ve izcilerin yanı sıra İzmir ve civarında bulunan Kore gazisi ve şehit yakınları da katılmışlardır. DP'lilerin yine ön saflarda yer aldığı alaya CHP'lilerin katılmaması dikkat çekmiştir. Etkinlikler gecenin geç saatlerine kadar devam ederken yurdun çeşitli yerlerinden gelen ekipler tarafından halk oyunları gösterisi düzenlenmiştir (Anadolu, 10 Eylül 1952, Sayı. 12212).

Türkiye, 1953 yılını siyasi gerginliklerle bitirmiştir. Bu gerginliğin temel sebepleri arasında; Halkevlerine ait binaların müsadere edilerek tasfiye sürecinin tamamlanması ile CHP'nin mal varlığına el konulması yer almıştır. Aynı yıl meydana gelen diğer önemli bir gelişme de DP'nin kurulduğu andan itibaren büyük destek gördüğü ve vaatlerde bulunduğu basına karşı tavrının giderek sertleşmesi olmuştur. DP ile basın arasındaki iyi giden ilişkiler, 15 Temmuz 1953'de Ceza Kanunu'nda yapılan değişikliklerle (Resmî Gazete: 15 Temmuz 1953; Tunçkanat, 1996, s. 69; Temizgüney, 2019, s. 156-157) belirgin bir şekilde sekteye uğramıştır. Tüm bunların yanı sıra 1954 yılında yapılacak genel seçimler daha bir yıl öncesinde siyasi havayı değiştirmiş, her kutlamayı bir nevi seçim propaganda aracına dönüştürmüştür. Dolayısıyla siyasi rekabet, İzmir'in 1953 yılı kutlamalarında bayram coşkısına ölçü olmuştur. Hangi partinin kutlamalarda ne oranda temsil edileceği, özellikle halkın hangi partiye ilgi göstereceği merakla takip edilmiştir. Nitekim Demokrat İzmir gazetesi "*Kurtuluş Bayramının Kutlama Hazırlıkları*" başlıklı yazıda, 9 Eylül'ün her yıldan daha güzel olacağını belirtirken kutlamaları 1954 seçimleri öncesinde DP ve CHP'nin boy ölçüşmesi şeklinde değerlendirmiştir. DP İzmir teşkilatının kurtuluş bayramı kutlamalarına muazzam bir şekilde katılacağı, aynı amaçla CHP İzmir teşkilatının merkezde bulunan ilçe başkanlarını bucak ve köylere gönderdiği, böylece partilerin yapacakları mitinglerin 9 Eylül sebebiyle şehre gelen taraftarları sayesinde daha kalabalık olacağını altı çizilmiştir. 1953 yılı kutlamalarının, 1954 yılı seçim sonuçlarının habercisi olarak görüldüğünden ayrı bir önem taşıdığı belirtilmiştir (Demokrat İzmir, 4 Eylül 1953, Sayı. 3183). Bu öneme binaen her iki parti temsilcileri kurtuluş bayramı kutlamaları için hummalı bir çalışma içine girmişlerdir. DP İzmir teşkilatı kutlamalara geniş katılım sağlamanın yanı sıra bayrak, flama ve levha hazırlığı yapmıştır. CHP İzmir teşkilatı ise ilçe ve bucaklara giderek hem kurtuluş bayramı kutlamalarına katılımı arttırmak hem de yapacakları miting için propaganda faaliyetleri yürütmüştür.

Sonuç olarak 1953 yılı kutlamaları, siyasi rekabet çerçevesinde iki partinin hazırlıklarına çok öncesinden başladığı seçim propagandası şeklinde anlam bulmuştur. Bu sebeple önceki yıl programıyla aynı doğrultuda yapılan kutlamalarda, zafer alayının geçişi ayrı bir önem taşımıştır. Nitekim DP iktidarından sonra zafer alayında yer almayan CHP'liler yaklaşan seçimleri de dikkate alarak tavrı değişikliğine gitmiş, hatta parti adına daha geniş katılım sağlamak için özen göstermişlerdir. Saat 15:00'da Basmane'den başlayan alayın geçişi, renkli görüntülere sebep olmuştur. İki partinin boy ölçüştüğü alayda, seçim afişlerini aratmayan pankartlar dikkat çekmiştir. CHP'lilerin "*Baskıdan Korkmuyoruz*" yazılı levhalarına karşılık DP'liler ise daha görsel öğelere yer vermiştir. Bir çift öküzün çektiği kağnı arabası ile buna bağlı eşeğin resmedildiği levhada "*Türk köylüsü 1950'den evvel böyleydi*", arabanın arkasından gelen bir traktörün yer aldığı levhada "*Türk köylüsü 1950'den sonra böyledir*", yine bir başka levhada "*Karasabanı Demokrat Parti kaldırdı*" yazılarıyla halkın bir kıyaslama yapması istenilmiştir (Demokrat İzmir, 10 Eylül 1953, Sayı. 3189).

İkinci Dünya Savaşı yıllarında köylülerden alınan Toprak Mahsulleri Vergisi, -halkın çoğunluğunun köylerde yaşadığı düşünüldüğünde- zaten kıt kanaat geçinen halkı hükümetle karşı karşıya getirmişti. Bu nedenle Türk köylüsü 1950 seçimlerinde çektikleri sıkıntılardan sorumlu tuttuğu CHP'yi sandıkta cezalandırmıştı. Bu gerçeğin farkında olan DP'nin en önemli propaganda aracı, ekonomik ve toplumsal kaygıları gidereceği yönünde verdiği sözler olmuştur. Ekonomik kalkınmanın tarım sektörüne dayandırılacağı ilkelerini benimseyen DP, bu amaçla önemli adımlar atmıştır. 1950 yılında yürürlüğe koyduğu dışa açılma programının sonucu olarak ABD'den alınan düşük faizli krediler, Marshall yardımıyla gelen başta traktör olmak üzere tarımsal araç ve gereçler, olumlu hava koşulları ile elde edilen tarımsal ürün artışı ve Kore Savaşı'nın etkisiyle 1950-1953 yılları arasında ekonomik büyümenin yüksek düzeyde seyretmesine neden olmuştur (Takım, 2012, s. 176). Nitekim bu olumlu hava, DP'nin 1954 seçimlerinde ezici bir üstünlükle yeniden iktidar olmasını sağlamıştır. Bununla birlikte DP'nin İzmir'in kurtuluş bayramı kutlamalarını seçim öncesi bir nabız yoklaması şeklinde değerlendirdiği düşünüldüğünde, ekonomik gelişmenin önemli unsuru olarak gördüğü tarımın ve uygulayıcısı köylünün, partinin propaganda aracı olmaya devam edeceği anlaşılmaktadır. Aynı şekilde CHP'nin ise DP'nin giderek artan baskıları karşısında muhalefetini arttıracığı görülmektedir.

1954 seçimleri DP'nin iktidar, diğer yandan uzun yıllar Türkiye'yi yönetmiş CHP'nin de muhalefet partisi sıfatıyla katıldığı ilk seçimler oldu. Seçmenler ilk defa iktidardayken icraatlarını gördükleri iki parti arasında bir seçim yaptı (Yılmaz, 2010, s. 541). Seçimler DP'nin büyük zaferi ile sonuçlandı, dolayısıyla çok partili hayatın ve demokrasinin ikinci perdesi açılmış oldu (Temizgüney, 2019, s. 158). Seçim sonuçları Türk siyasi tarihinde bir partinin aldığı en yüksek oy oranı ile DP'nin elini güçlendirirken CHP'nin ise daha sert bir muhalefet anlayışıyla hareket etmesine yol açtı. İç politikada yaşanan gelişmeler iktidar-muhalefet ilişkilerini farklı bir noktaya taşıdı. Köy Enstitülerinin 27 Ocak 1954'de öğretmen okullarına dönüştürülerek kapatılması ayrı bir tartışma yarattı. Ayrıca DP'nin basının tepkisini çekecek yeni düzenlemelere gitmesi büyük bir endişeye sebep oldu (Albayrak, 2004, s. 277). Bunun yanı sıra dış politikada yaşanan önemli olaylar ülke gündemini meşgul etti. Kıbrıs'ta 1950'li yıllarda İngiltere'nin hâkimiyetine yönelik Rumların eylemleri arttı. Yunanistan'ın 1954 yılında Kıbrıs sorununu BM'nin gündemine taşımasıyla Türkiye de konuya müdahil oldu. Kıbrıslı Rumların adanın İngiltere'den bağımsız olmasını öngören EOKA hareketini başlatmaları ve adadaki Türkleri katletmeleri Türkiye'de nabzı yükseltti. Kıbrıs konusunda Türkiye'nin pozisyonunu desteklemek ve kamuoyu yaratmak amacıyla "Kıbrıs Türktür Derneği" kuruldu. Gelişen olaylar Türk halkında büyük bir hoşnutsuzluk yaratırken pek çok yerde Rumlar aleyhinde gösteriler düzenlendi.

Türk basınının yakından takip ettiği Kıbrıs meselesi, gazetelerin ilk sayfa haberlerine taşındı. 1954 yılının bu yoğun gündemi, İzmir'in kurtuluş bayramı kutlamalarına da yansdı. Yunan işgaline uğramış şehrin, yine Yunan zulmiyle

inleyen Kıbrıs Türkleriyle kader ortaklığı noktasında buluşması, İzmir'in Kıbrıs meselesinde sesinin daha gür çıkmasının sebepleri arasındaydı. Nitekim şehirde, kurtuluş bayramı hazırlıkları ile eş zamanlı olarak kamuoyunda millî bir mesele hâline gelen Kıbrıs için çeşitli toplantıların yanı sıra miting çalışmaları başladı. Yapılacak ilk mitingin 9 Eylül'e denk getirilmeye çalışılması şüphesiz ki tesadüf değildi.

1954 yılı kutlamalarını görkemli kılmak için parti ve çeşitli teşekküllerin temsilcilerinden oluşan bir kutlama komisyonu kuruldu. Belediye bünyesinde toplantılar yapan komisyon, her yıl aynı doğrultuda hazırlanan kurtuluş programında birkaç değişiklik yapma kararı aldı. Buna göre, Fatih Sultan Mehmet dönemine mahsus tarihi kıyafet ve musiki aletleriyle birlikte İstanbul Mehter Takımı'nın, sabah ordunun şehre girişinin canlandırıldığı tören esnasında, Kışla Meydanı'nda yapılan resmigeçitte ve öğleden sonra yapılacak zafer alayında yer alması kabul edildi. Yine Millî Mücadele'de önemli yararlılıkları bulunan Bombacı Ali Çavuş Müfrezesi'nin de tarihi kıyafetleri ve hatıra silahları ile birlikte zafer alayına katılması kararlaştırıldı (Demokrat İzmir, 4 Eylül 1954, Sayı. 3760).

Kutlamalar için hazırlıklar devam ederken İzmir önemli misafirlere ev sahipliği yaptı. 7 Eylül'de Irak Veliahdı Emir Abdülillah Başbakan Adnan Menderes'le birlikte İzmir'e geldi. Bütün caddelerin Türk ve Irak bayrakları ile donatıldığı ziyaret, Cumaovası'nda düzenlenen törenin ardından misafirlerin İzmir Fuarı gezileriyle devam etti (Demokrat İzmir, 8 Eylül 1954, Sayı. 3764).

5 Eylül'de son şeklini alan program dâhilinde yapılan etkinliklerde en dikkat çeken husus şüphesiz ki kutlamalarda giderek Kıbrıs meselesinin ön plana çıkması oldu. Nitekim İzmir'in önemli gazetelerinden Demokrat İzmir'in 9 Eylül'e özel çıkardığı iki ek, "9 Eylül'ün Manası" ve "Kıbrıs Davası" başlıklarını taşıyordu. Lefkoşa'nın fethi ile İzmir'in geri alınmasının ayı güne denk geldiğine dikkat çeken gazete, "Lefkoşe kalesinin burçları üzerine Türk bayrağını diken ecdadımız, bugünü bilhassa seçmişlerdir. Asırlar sonra aştadının 9 Eylül tarihini bir daha ve daima hatırlamaları için..." sözleriyle fetih ve istirdat tarihinin aynı zamanda ortak bir kader birliği doğurduğunu belirtiyordu (Demokrat İzmir, 8 Eylül 1954, Sayı. 3764). Kıbrıs mitinglerinin ilkinin İzmir'de ve 9 Eylül'de yapılmak istenmesi de bu kader birliğine duyulan inançtan geliyordu. Miting, aday ilhak etmek isteyen Yunanistan'a verilecek en güzel cevap ve tarihi bir hatırlatma olacaktı. Bu sebeple Kıbrıs mitingi için tüm çalışmalar devam ediyordu. Türkiye Millî Talebe Federasyonu (TMTF) bünyesinde kurulan Kıbrıs Komitesi'nin İzmir'de açılan şubesi, hazırlıklarla yakından ilgileniyordu. TMTF'nin düzenleyeceği mitinge İzmir İşçi Federasyonu ve Yeşilay Gençlik Teşkilatı gibi çok sayıda teşekkül destek veriyordu. Ancak İzmir'e gelen TMTF temsilcilerinin 9 Eylül'de Kıbrıs için yapacakları mitinge vilayet yönetimi izin vermedi (Milliyet, 8 Eylül 1954, Sayı. 1556). 9 Eylül'ün sadece "İzmir'in kurtuluş günü değil aynı zamanda bir düşünüşün mağlup edildiği gün olduğundan bu millî günün Yunanlılara cevap vermek suretiyle

manasını kaybetmesine razı olunmayacağı” gerekçesiyle mitinge izin verilmediği açıklandı. TMTF’nin ikinci talebi üzerine mitingin 10 Eylül’de yapılacağı, saat 15:00’de 9 Eylül Meydanı’ndan başlayarak Konak ve Cumhuriyet meydanlarında devam edeceği duyuruldu (Demokrat İzmir, 7 Eylül 1954, Sayı. 3763).

Hazırlıklar devam ederken Menderes’in yaptığı açıklama, iktidarın Kıbrıs mitinglerine sıcak bakmadığını gösterdi. Kıbrıs meselesi hakkında miting düzenlemek için sürekli müracaatlarda bulunulduğunu söyleyen Menderes, İzmir’de yapılması düşünülen mitinge özellikle değindi. Menderes, İzmir’in kurtuluş yıldönümünde ve yüz binlerin katılımıyla bir miting yapılmak üzere harekete geçildiğini, 9 Eylül’ün kutsal manasının herhangi bir siyasi buhran sebebiyle istismar edilmesinin kabul edilemeyeceğini, çünkü bu tarihin Türk’ün Anadolu’da hür ve müstakil olarak bekasını teminat altına alan büyük bir zafer olduğunu ifade etti. *“Bu zafer herhangi bir millete veya devlete karşı kazanılmış olmaktan ziyade tarihi hadiselerin milletimiz ve memleketimiz aleyhine asırlarca devam eden akışına son veren muazzam bir tarihi zafer ve hadise olarak anlamlandırmak ve bu manada kurtlanmak icab eder”* diyen Menderes, miting için 10 Eylül tarihine karar verilmesini de ayrıca eleştirdi. Menderes’in açıklamasında dikkat çeken husus, 9 Eylül tarihine izin vermeyen İzmir Valiliğince aynı dili kullanmış olmasıydı. Böylece Menderes bu kararın arkasında hükümetin olduğunu açıkça belirttiği gibi 10 Eylül’de İzmir’de aynı mitingin yapılmak istenmesine karşılık resmî bir açıklama gereği duydu (Milliyet, 9 Eylül 1954, Sayı. 1557):

“Muhtelif teşekküller ve vatandaş toplulukları tarafından Kıbrıs meselesi etrafında büyük bir hassasiyet gösterilmektedir. Bu hassasiyeti en yakın komşumuz ve dostumuz ve müttefikimiz Yunanistan’da hesapsızca yapılan birtakım gösterişli teşebbüsler ile gürültülü mitinglerin tahrik ettiğine şüphe yoktur ve bir mukabelei bilmisil olarak mütalaa edildiği takdirde bizdeki miting yapmak teşebbüslerinin haklı olmadığını iddia etmeye de imkân yoktur. Fakat dost ve müttefik memlekette vukua gelen bu hareketleri şayet hatalı buluyorsak aynı hatayı irtikap kendimizi mahkum saymamız asla doğru olamaz. Dünyanın bu karışık ve çok tehlikeli devrinde hür milletler cephesinin karşısında bulunduğu birçok müşküller vardır ki bunlar maalesef cephemizin çok zaruri olan siyasi vahdetini korumamıza mani teşkil etmektedir. Hal böyleyken bir de bu bakımdan çok hatalı ve hatta tehlikeli bir harekete kalkışmak bizim de birtakım hareketlere girişmemiz hür milletler camiasının esasen ağır olan müşküllerine bir yenisini ilave etmemiz ancak ve ancak milletlerin hürriyet ve istiklallerine kastetmekte olanları sevindirebilir”.

Menderes, Kıbrıs meselesi konusunda Yunanistan’daki tahrik edici faaliyetleri eleştirirken Türkiye’de de benzer bir tutum sergilenmesinin millî menfaatlara aykırı olduğunu, bu sebeple mitinglere kesinlikle izin verilmeyeceğini belirtmiştir. Menderes’i Kıbrıs konusunda bu kadar itidalli adım atmaya iten en önemli sebep şüphesiz ki yapılacak mitinglerin zaten sancılı bir süreç geçiren Balkan Paketi’na zarar vereceği endişesi olmuştur. Bu açıklama üzerine TMTF yayınladığı

bir bildiri ile hükümet görüşünün benimsediği ve millî menfaatlerin önemine binaen miting yapmaktan vazgeçildiğini dile getirmiştir (Milliyet, 10 Eylül 1954, Sayı. 1558; Demokrat İzmir, 10 Eylül 1954, Sayı. 3766).

Neticede 1954 yılı kutlamaları, İzmir’i ve 9 Eylül’ü, Kıbrıs meselesinin gölgesinde bir tartışma konusu yapmıştır. Daha önce de belirtildiği gibi kabul edilen birkaç değişiklik dışında aynı doğrultuda gerçekleşen törenlerin büyük bir coşkuyla geçmesine özen gösterilmiştir. Törenler sonrasında çeşitli yerlerde eğlenceler tertip edilmiş, Belediye tarafından ordu mensupları için Kale Gazinosu’nda bir yemek verilmiştir. Ayrıca PTT Genel Müdürlüğüne İzmir’in kurtuluş yıl dönümü dolayısıyla İzmir Posta Merkezi’nde özel tarih damgalı pullar basılmıştır (Demokrat İzmir, 1 Eylül 1954, Sayı. 3757).

1955 yılına gelindiğinde Kıbrıs meselesi devam etmekle birlikte Türk dış politikasında önemli değişikliklere neden olmuştur. ABD, Türkiye ile Truman ve Marshall yardımları çerçevesinde geliştirdiği ilişkileri sağlam bir zemine oturtmuştu. 1953 yılından itibaren Sovyetlerin toprak taleplerinden vazgeçmesiyle ilişkiler normal seyrine doğru gelişmeye başlarken ABD yardımları da devam etmişti. Ancak Kıbrıs meselesi Türkiye’nin başta İngiltere ve ABD olmak üzere diğer batılı devletlerle ilişkilerinde sıkıntılar oluşturmaya başlamıştır. Özellikle Kıbrıs’la bağlantılı meydana gelen “6-7 Eylül Olayları” ülkede büyük bir kaosa sebep olmuştur. Dolayısıyla bu ve bundan sonraki kurtuluş bayramı kutlamalarına, Kıbrıs meselesinin ruhunun ve 6-7 Olaylarının etkilerinin yansımalarını düşünmek yanlış olmayacaktır (Temizgüney, 2019, s. 159).

Kıbrıs meselesinin şekillendirdiği dış politika, içte de önemli değişikliklere sebep olmuş, iktidar-muhalefet ilişkilerinde bir yumuşama havası yaratmıştır. Muhalif partiler, Kıbrıs meselesi konusunda DP iktidarını destekleyeceklerini açıklamışlardır. Böylece iktidar-muhalefet mücadelesine kısa süreliğine de olsa ara verilmiştir. Nitekim bu gelişmeler, hazırlıklarına yine öncesinden başlanılan 1955 yılı kutlamalarına, millî menfaatler doğrultusunda iktidar-muhalefet birlikteliği şeklinde yansımıştır. İzmir’deki bütün parti temsilcileri aldıkları kararla, Kıbrıs konusunda birlik ruhunu vurgulamak üzere resmigeçitte yan yana yürüyeceklerini açıklamışlardır. Bu birlikteliğin gücünü göstermek için de hiçbir parti rozeti ve bayrağı olmaksızın Türk Bayrağı’nın arkasında resmigeçitin yapılacağı ifade edilmiştir. Kıbrıs meselesi karşısında toplumsal birlik ve beraberlik vurgusunun bir başka yansıması da Çukurova ve bütün Güney Anadolu’yu temsilen “Kuvayi Milliyeci Mücahit Kafilesi” adlı 120 kişilik bir kafilenin, mahallî kıyafet ve işgalci güçlere karşı kullandıkları silahlarıyla birlikte kutlamalara katılmak üzere yola çıkmaları olmuştur (Demokrat İzmir, 7 Eylül 1955, Sayı. 3062). Ancak 6-7 Eylül Olaylarının meydana gelmesi tüm bu hazırlıkları sonuçsuz bırakmıştır.

Kıbrıs’ta tırmanan olayların giderek arttığı bu dönemde, İngiltere, Türkiye ve Yunanistan’ın katılımıyla Adanın geleceğini konuşmak üzere 29 Ağustos 1955’de Londra Konferansı toplanmıştır. Konferans devam ederken, 6 Eylül 1955’de

Atatürk'ün Selanik'te doğduğu eve bombalı saldırı yapıldığına dair çıkan asılsız haber, İstanbul Ekspres gazetesinin iki ayrı baskısı ile İstanbul genelinde hızla yayıldı. İstanbul'un her yerinde, daha sonra İzmir ve Ankara gibi şehirlerde Yunanistan aleyhine gösteriler düzenlendi, Rumların ibadet, ev ve işyerlerine saldırılar gerçekleşti (Demokrat İzmir, 7 Eylül 1955, Sayı. 3062; Ayaz, 2015, s. 88).

Yapılan protesto ve gösterilerin kontrolden çıkması üzerine 7 Eylül'de İstanbul, Ankara ve İzmir'de sıkıyönetim ilan edildi (Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 030.18.1-2/140.82.2.). İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı'na Korg. Nurettin Aknoz, Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı'na Tuğg. İhsan Bingöl, İzmir Sıkıyönetim Komutanlığı'na ise Korg. Cemal Gürsel atandı. İzmir Sıkıyönetim Komutanlığınca hususi bir tebliğ yayınlanarak, 9 Eylül'de yapılacak kutlama törenlerine, bilumum teşekküller ve şahısların dahi topluluk hareketlerine izin verilmeyeceği açıklandı (Yeni Asır, 9 Eylül 1955, Sayı, 17856; Demokrat İzmir, 9 Eylül 1955, Sayı. 3064). Böylece bir ilk yaşandı ve 1923'ten beri her yıl büyük bir coşkuyla yapılan kurtuluş bayramı törenleri, 6-7 Eylül Olayları sonrasında ilan edilen sıkıyönetim sebebiyle gerçekleşmedi.

Kutlamalar için hazırlıklar yapılırken siyasi parti temsilcileri birlik ve beraberlik ruhuyla resmigeçitte yan yana yürüyeceklerini belirtmişlerdi. Kutlama törenlerinin yapılmaması bu adımın önüne geçse de muhalefet partilerinin bir araya gelmesine vesile olmuştur. CHP, Hürriyet Partisi (HP), Cumhuriyetçi Millet Partisi (CMP) ve Türkiye Köylü Partisi (TKP) yayınladıkları ortak tebliğde yaşanan gelişmelerden duydukları üzüntüyü dile getirmişlerdir. Böylece kutlamaların yapılmaması muhalefet parti temsilcilerini ortak bir paydada buluşturmuş, yayınladıkları bu tebliğ, ilk müşterek teşebbüs olmuştur (Cumhuriyet, 9 Eylül 1955, Sayı. 11175).

İzmir'de 6-7 Eylül Olayları sebebiyle zarar görenlerin yaraları sarılmaya çalışılırken sıkıyönetim 17 Aralık 1955'e kadar devam etmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 030.18.1-2/143.52.4.; 030.18.1-2/143.39.6.; 030.18.1-2/141.106.1.). Gelişen bu olaylar doğrultusunda 1955 yılı kutlamalarının yapılamaması şehirde büyük bir burukluk meydana getirmiş, bu nedenle 1956 yılı kutlamalarının daha görkemli geçmesi için hazırlıklara başlanmıştır. Belediye Başkanı Enver Dünder Başar'ın gözetiminde ve Gaziler Cemiyeti üyelerinin katılımıyla kurtuluş bayramı kutlamaları için daha zengin bir program hazırlamak üzere bir toplantı yapılmıştır.

Hazırlıkların tamamlanmasının ardından 9 Eylül'de eşsiz bir kalabalığın katılımıyla gerçekleşen törenler yine Belkahve'de başlamış, şehitlik ziyareti ile devam etmiştir. Türk ordusunun İzmir'e girişi canlandırılmış, Hükümet Konağı önünde Türk Bayrağı'nın çekilmesini, saygı duruşu ve İstiklal Marşı'nın okunması takip etmiştir. Belediye Başkanı Enver Dünder Başar'ın günün anlamını belirten konuşmasından sonra İstanbul Mehter Takımı'nın çaldığı marşlar eşliğinde Konak Meydanı'na yürüyüş yapılmıştır. Her yılki kutlamaların ritüelleri arasında yer alan

Zübeyde Hanım'ın mezarının ziyareti ile sabah yapılan törenler son bulmuş, öğleden sonra zafer alayının geçişi gerçekleşmiştir. Zafer alayına DP'yi temsilen Devlet ve Millî Müdafaa Vekili Şemi Ergin ile Ziraat Vekili Esat Budakoğlu ve birçok milletvekilin katılması halk tarafından tezahüratla karşılanmıştır (Milliyet, 10 Eylül 1955, Sayı. 2269).

1956 yılı kutlamalarında şehrin bir de özel misafiri olmuştur. Kıbrıs'taki havanın giderek ısındığı bu dönemde, Kıbrıs Türktür Partisi Genel Başkanı Fazıl Küçük, 9 Eylül kutlamalarına katılmak üzere İzmir'e gelmiştir. Bu ziyaret, Türk kimliğini korumak, millî varlığını ve sosyal bağlılıklarını yaşatmak isteyen adadaki Türklerin, tarihten gelen birlikteliği devam ettirdiklerinin en güzel örneklerinden olmuştur. Kıbrıs Türklerinin selam ve sevgilerini İzmir'e getirdiğini belirten Küçük, yaptığı açıklamada bu birlikteliğe değinmiş, "*Öteden beri İzmirlielerin Kıbrıs davasına büyük alaka göstermesinden ve matbuatın bize gösterdiği müzaheretten duyduğumuz minnet ve şükranlarımızı ifade etmek için temaslarımızı yapıyoruz*" sözleriyle İzmir'in Kıbrıs davasına gösterdiği ilgiye teşekkür etmiştir. Küçük'ün de ifade ettiği gibi "*İzmirlielerin Yunan mezalimini herkesten iyi bilmesi*", şehrin bu davaya daha hassas yaklaşmasına sebep olurken aynı şekilde Yunanlıların kesin yenilgiye uğratıldığı İzmir'in kurtuluşu ise Kıbrıs Türkleri için millî bir bayram olarak kabul edilmiştir. Hatta Kıbrıs basını 9 Eylül'ü "*9 Eylül Çifte Zafer Günümüz, Kıbrıs Türklüğü Bugün Çifte Bayram Yapıyor, Aziz Türk Milleti 9 Eylül Bayramın Kutlu olsun*" gibi başlıklarla sayfalarına taşımış, İzmir'in kurtuluşu ve Lefkoşa'nın fethinin Türk milletinin ortak bayramı olduğunun altı çizilmiştir (Hür Söz, 9 Eylül 1950, Sayı. 1271; İstiklal, 9 Eylül 1951, Sayı. 568; Bozkurt, 9 Eylül 1957, Sayı. 482).

1956 yılı kutlamaları İzmir basınında farklı bakış açıları ile ele alınmıştır. Ekonomik sıkıntının giderek büyümesi ve iktidarın sertleşen tutumu, DP'ye karşı beliren hoşnutsuzluğun daha yüksek sesle ifade edilmesine imkân vermişti. Bu durum DP'nin takip ettiği siyasetin daha da katılaşmasına sebep olmuş, basını ve muhalefeti engellemek amacıyla bir biri ardına yasalar çıkarmıştı. 1956 yılı Haziran ayında basın kanununun değiştirilmesi ile birlikte basın özgürlüğü daha çok kısıtlanmıştı. Bu kısıtlamalardan İzmir yerel basınında önemli bir yere sahip olan Demokrat İzmir gazetesi de büyük oranda etkilenmiştir. Kuruluşundan itibaren DP'yi şiddetle destekleyen gazete, iktidarın iç ve dış politikada yaptığı her icraatından övgüyle söz eden bir yayın anlayışı takip etmişti. Demokrat İzmir gazetesinin DP iktidarı ile ilişkisi zaman içerisinde gitgide zayıflamış ve 1955 yılında kesin ve net bir şekilde son bulmuştur (Solak-Çakmak, 2020, s. 2475, 2490). Nitekim önceki yıllarda İzmir'in kurtuluş bayramı kutlamalarına DP'nin temsili noktasında geniş bir şekilde yer veren gazete, 1956 yılı tören haberlerini, iktidardan uzak söylemler ve "*şehrin bazı semtlerinde ekmek buhranı*" yaşandığı yolundaki haber ile birlikte sayfalarına taşımıştır (Demokrat İzmir, 10 Eylül 1956, Sayı. 3422). Yine İzmir'in önemli gazetelerinden Yeni Asır ise resmî tören ve İzmir Radyosu'nun özel yayın programını sayfalarına taşırken kutlamaların öncekilerle kıyaslanamayacak derecede coşkulu geçtiğini belirtmiştir. Gazete, zafer alayına

katılan DP'lilere gösterilen ilginin yanı sıra İnönü'nün kendisini ziyaret eden gençlere 9 Eylül'ün önemine dair yaptığı konuşmaya ve HP'lilerin şehri ziyaretlerine dair haberlere de yer vererek daha ortada duran bir tutum sergilemiştir (Yeni Asır, 9-10 Eylül 1956, Sayı. 18217, 18218).

İktidar-muhalefet-basın ilişkileri, toplumsal ve ekonomik sıkıntılar, dış politika sorunları sonraki süreçte de kutlamalara etkisini devam ettirmiştir. Nitekim Türkiye, 1957 yılına yine yoğun bir seçim süreci ile girmiştir. 1958 yılında yapılacak olan seçimler, DP'nin isteğiyle bir yıl erkene alınmış, 27 Ekim 1957'de yapılmasına karar verilmiştir. DP, siyasal gelişmelerin kendi aleyhine işlediğini düşünerek, CHP'nin yükselişini durdurmak ve bu dönemde muhalefetin güç birliği yapmasına engel olmak için durum daha fazla kötüleşmeden bir baskın seçimle iktidar süresini uzatmak istemiştir.

1957 seçimlerinin hemen öncesinde gerçekleşen 9 Eylül kutlamaları, seçim propaganda faaliyetlerinin, iktidar-muhalefet arasındaki gerginliklerin ve basın üzerindeki baskıların yarattığı kargaşanın gölgesinde yapılmıştır. 1955 yılında kurulan ve İzmir teşkilatını tamamlamaya çalışan HP'nin, kutlamalardan bir gün önce İzmir İl Kongresi toplanmış, CHP ve CMP'nin de seçim çalışmaları başlamıştır. Böylece 7 Eylül'de açıklanan tören programı öncekilerden farklılık arz etmezken (Demokrat İzmir, 7 Eylül 1957, Sayı. 3750) yine zafer alayının geçişi sırasında partilere gösterilen ilgi, siyasetin nabzının hangi yönde atacağına işaret olarak kabul edilmiştir. Diğer taraftan hangi partinin geçide daha kalabalık katıldığı, halkın hangi partiyi daha fazla alkışladığı hususu sadece siyasi partilere değil, eleştiri-destek aracı olarak basına da hizmet etmiştir. Bu bağlamda Demokrat İzmir gazetesi Ege halkının, zafer alayında yer alan muhalefet parti temsilcilerini, İzmir'i kurtaranları alkışlar gibi alkışladıklarını iddia etmiş, "*gelecek 9 Eylül'de belki ikinci bir kurtuluşu daha kutlayacağız*" sözleriyle seçimlere gönderme yaparak, DP iktidarının son bulmasına dair ümitlerini dile getirmiştir (Demokrat İzmir, 9 Eylül 1957, Sayı. 3752). Gazete, kutlama haberlerinde eleştiri yağmuruna tuttuğu DP'yi görmezden gelmiş, çalışmalarını yakından takip ettiği HP'yi ise bir adım önde göstererek seçimlerde partiye destek olacağını açıkça belli etmiştir.

Kıbrıs meselesinin hala sıcaklığını koruduğu bu dönemde, İzmir'in kurtuluş bayramı kutlamaları yine "*9 Eylül ve Kıbrıs*" bütünleşmesinin göstergesi olmuştur. Daha önce İzmir'de 9 Eylül münasebetiyle Kıbrıs mitingi yapılmak istenilmiş, ancak vilayet yönetimince izin verilmemişti. Hükümetin mitinglere sıcak bakmaması öğrencileri vazgeçirse de toplantı düzeyinde yeni girişimlerde bulunmuşlardır. İstanbul'da İzmir'in kurtuluşu ve Lefkoşa'nın fethinin yıl dönümleri için TMTF tarafından Bayezit Marmara Lokali'nde bir toplantı yapılması düşünülmüş, ancak toplantıya Valilikçe yine izin verilmemiştir (Yeni Asır, 10 Eylül 1957, Sayı. 18577). Bu durum iktidarın Kıbrıs konusunda miting-toplantı gibi etkinlikler için tavrını devam ettirdiğini göstermiştir. Diğer taraftan miting-toplantı düzenlemelerine izin verilmeyen öğrenciler, kurtuluş bayramı kutlamaları için tebrik mesajı yayınlamakla

yetinmek zorunda kalmışlardır. Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi öğrencileri Cumhurbaşkanı Bayar ve İzmir halkına ithafen ayrı mesaj yayınlamışlar, kurtuluş yıl dönümünde gençliğin duyduğu mutluluk ve gururu dile getirmişlerdir (Yeni Asır, 9 Eylül 1957, Sayı. 18576).

1957 seçimleri DP'nin üstünlüğü ile sonuçlanmasına rağmen önceki seçimle kıyaslandığında ciddi bir oy kaybı yaşadığı görülmüştür. Ülkedeki huzursuzluğun giderek arttığı bir dönemde dışta da önemli gelişmeler olmuş, 1958'de Irak'ta yönetimin askerî bir darbe sonucu devrilmesi, Türkiye'de büyük bir yankı uyandırmıştır. Kıbrıs'ta ise Türk halkına yapılan zulümler ve katliam haberleri gelmeye devam etmiştir.

Dışta meydana gelmesine rağmen Türkiye'nin iç politikasını derinden etkileyen dönemin en önemli gelişmelerinden biri Irak devrimi olmuştur. İnönü'nün dönemin muhalif gazeteleriyle birlikte, Irak hadisesini sık sık dillendirerek bu ihtilali istismar ettiği iddiaları, DP'nin muhalefete karşı tepkilerini arttırmıştır. Menderes, İnönü'nün ve CHP'nin tavrını sonrasında çok ses getirecek olan Balıkesir konuşmasında eleştirmiş, onu ve partisini ihtilal havası yaratmakla suçlamıştır. CHP'nin "ihtilal tahrirleri" yaptığını, ülkeyi hızla "ihtilale", oradan da "kardeş kavgasına" götürdüğünü iddia etmiştir. İnönü, "1958 Türkiye'sinde iftira ve tehditten yılacak siyaset adamı yoktur" diyerek Menderes'in konuşmasına cevap verirken³ bu restleşme bir müddet daha sürmüştür. 1958 yılı gelişmeleri, İzmir'in kurtuluş bayramı kutlamalarını da etkilemiş, siyasi çatışmalar kutlamaların geleneğinde önemli değişikliklere sebep olmuştur.

Sabah Belkahve'den başlayan törenler, şehitlik ziyareti ve Türk ordusunun İzmir'e girişinin canlandırılması ile devam etmiştir. Hükümet Konağı önünde müfrezeler tarafından bayrağın göndere çekilmesinin ardından top atışı, bir dakikalık saygı duruşu ve İstiklal Marşı'nın okunması ile Zübeyde Hanım'ın mezarının ziyareti ile sabah ki törenler son bulmuştur. Törenlere limanda bulunan deniz harp filosu da katılmıştır.

Öğleden sonraki törenlerin ilgi odağı yine zafer alayının geçişi olmuştur. İlk kurtuluş bayramı kutlamalarından itibaren etkinliklerin en önemli unsuru olan zafer alayına öğrenciler, izciler, sporcular, çeşitli dernek ve kuruluşların yanı sıra siyasi parti temsilcilerinin katılması bir gelenek halini almıştı. Çok partili hayata geçilmesiyle birlikte alayda siyasi parti temsilcileri ön plana çıkmış, hatta alayın geçişi partilerin güç gösterisine dönüşmüş, her parti halktan aldığı alkış

---

³ İnönü verdiği cevapta, "Başbakan'ın Balıkesir nutkunu dinginlikle okudum. Ortadoğu'nun ihtilal hareketleri, memleketimize ancak felaket getirir. Tarih daima göstermiştir ki ihtilal iki türlü olur: Ya doğru yoldan sapmış olan sokak serserileri, meşru hükümetler aleyhine teşebbüs ederler yahut insan hakları dışına çıkarak hükümet sürmek sevdasına düşen siyaset serserileri ihtilali zorla meydana getirirler" diyordu (Şahin, "İktidar-Muhalefet İlişkileri Çerçevesinde İnönü ve Menderes'in Siyaset Dili", s. 209).

doğrultusunda siyasi temsil kudretini tasdik etmiştir. O yılki kutlamalarda ilk defa alaya siyasi partilerin idare kurullarının ve gençlik kollarının katılmasına izin verilmemiştir. İzmir Valiliğince tebliğ edilen kararda, İl İdaresi Kanunu'nun ilgili maddesi doğrultusunda, gerekli görülen lüzum üzerine İzmir'in kurtuluşu dolayısıyla öğleden sonra yapılacak törenlerde zafer alayına siyasi partilerin katılmaması kararının alındığı duyurulmuştur (Yeni Asır, 9-10 Eylül 1958, Sayı. 18935-18936). Valiliğin bu kararı, muhalefet partilerini yeniden bir araya getirmiş, ortak yayınladıkları tebliğde duydukları üzüntüyü dile getirmişler, İzmir halkının bu gurur verici günlerini kutladıklarını belirtmişlerdir. Böylece İzmir'in kurtuluş bayramı kutlamaları, muhalefet partilerini aynı paydada buluşturma noktasında önemli bir işlev gördüğü gibi Valiliğin bu kararı, DP'nin güç kaybetmesine paralel olarak muhalefetin daha fazla alkış toplamasını önleme çabası şeklinde değerlendirilmiştir (Milliyet, 9 Eylül 1958, Sayı. 2991). İzmir vilayet yönetiminin takındığı bu tavrı, birlik ve beraberlik ruhuyla kutlanması gereken kurtuluş bayramı törenlerini, siyasetin etkisinden kurtarma çabası olarak da değerlendirmek mümkündür. Ancak bir sonraki yıl yapılacak törenlerde yine siyasi parti temsilcilerinin zafer alayına katılmasına izin verilmemesi ve bu kararın sadece muhalefet partileri ile sınırlı kalması ilk seçeneği daha güçlü kılmaktadır.

Kutlamaların bir diğer öne çıkan yönü yine "9 Eylül ve Kıbrıs" birlik ve beraberlik ruhu olmuştur. 1958 yılında adadaki Türk-Rum çatışmasının artması sonucunda, Türkiye, İngiltere ve Yunanistan dışişleri bakanları, Kıbrıs sorununun çözümü için diplomatik yoldan görüşme yapmayı kabul etmişlerdi. Kıbrıs konusundaki gelişmeler gerek Türkiye'de gerek adadaki Türkler nezdinde büyük bir heyecana sebep olmuştur. Bununla birlikte Kıbrıs'ta Türk ve Rum halkları arasında ortaya çıkan sorunlar ve şiddetli çatışmalar karşısında Türk kamuoyunun tepkisi gecikmemiştir. 8 Haziran 1958'de Kıbrıs için Beyazıt Meydanı'nda yapılan "Ya Taksim, Ya Ölüm" mitingine yüz binler katılmış, İstanbul'da düzenlenen bu miting Türk Ulusal Kurtuluş Savaşı'nda, İzmir'in işgali sonrası Türk halkının haklı tepkilerini tüm dünyaya duyuran Sultanahmet Mitingi'yle eş tutulmuştur. Sonrasında bu mitingler, ülke genelinde yüksek katılımı ardı ardına gerçekleşmiştir. İzmir Yüksek Tahsil Gençliği tarafından, Bornova spor sahasında gerçekleştirilen ve çok büyük bir kalabalığın katıldığı İzmir Mitingi de bunlardan biri olmuştur (Çakmak, 2011, s. 8, 12). Türkiye'de bu gelişmeler olurken ada yönetimince Kıbrıs Türklerinin "Çifte Bayram" olarak nitelendirdikleri 9 Eylül kutlamalarına izin verilmemesi tepkiyle karşılanmıştır (Milliyet 10 Eylül 1958, Sayı. 2992).

1959 yılına gelindiğinde, Menderes'in geçirdiği uçak kazası Türkiye'nin gündemine oturmuştur. Şubat ayında Menderes'in Londra'da geçirdiği uçak kazasından kurtulması ülkedeki gerginliği geçici olarak durdurmuştur. Menderes ülkeye dönüşünde görkemli törenler ve büyük sevgi tezahüratları ile karşılanmıştır. İnönü'nün tren garında Menderes'i karşılaması ve geçmiş olsun dileklerini iletmesi, iktidar-muhalefet arasındaki çatışmayı bir süreliğine yumuşatmıştır (Bulut, 2009: 134-135). Bunun yanı sıra dış politikanın en önemli gündem maddesi yine Kıbrıs

olmuştur. 1959 yılının Ocak ayında Türk ve Yunan diplomatlar arasında görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmeler sonucunda 11 Şubat'ta Zürih Antlaşması, 19 Şubat'ta da Londra Antlaşması imzalanmış, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulması için gerekli olan hukuki alt yapı hazırlanmıştır. Türkiye'nin Kıbrıs meselesiyle yakından ilgilenmesi ve 1959 antlaşmalarıyla garantörlük elde etmesi, Kıbrıs Türklerinin Türkiye'ye olan güven ve bağlılıklarının daha da artmasına sebep olmuştur (Temizgüney, 2019, s. 165).

1959 yılı başlarında iktidar-muhalefet arasındaki gerginlik biraz olsun durulmuşsa da bu durum uzun sürmemiştir. 1958 yılı sonlarında muhalefet partilerinin güç birliği yapmak için görüşmelere başlaması iktidarı endişelendirmiştir. 1958 Ekim'inde TKP ile CMP birleşerek Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi (CKMP) adını almıştır. Ayrıca seçimde tek başına önemli bir başarı elde edemeyen HP de CHP'yle birleşmeye karar vermiştir. Muhalefetin bu güç birliği karşısında atağa geçen DP, Vatan Cephesi adını verdiği bir oluşum kurarak partinin gücünü arttırmaya çalışmıştır.

1959 yılı Nisan ayında İnönü'nün, 46 milletvekili ile birlikte Ege bölgesinde geziye çıkması gerilimi tırmandırmış, bu yolculuk sırasında taraflar arasında çatışmalar yaşanmıştır. CHP ve DP'liler birbirleriyle çatışırken, Uşak'ta polis halkı dağıtmak için güç kullanmıştır. 1 Mayıs'ta Manisa'ya geçen İnönü'nün sonraki durağı İzmir olmuştur. Bu dönemde Demokrat İzmir Gazetesi'nin basılıp tahrir edilmesi de büyük tepkiler doğurmuştur. Tüm bu siyasi gerginlikler daha önce olduğu gibi 1959 yılı İzmir'in kurtuluş bayramı kutlamalarına yansımıştır.

Belediye Başkanı Faruk Tunca başkanlığında oluşturulan kurtuluş bayramı komitesi, daha zengin bir program için hazırlıklara başlamıştır. 5 Eylül'de ilan edilen program (Demokrat İzmir, 5 Eylül 1959, Sayı. 4448) öncekilerle aynı olmakla birlikte yapılan hazırlıkların, bayrama katılacakların ihtiyaçlarını karşılama noktasında daha kapsamlı olduğunu söylemek mümkündür. Her sene kutlamalar için çevre il, ilçe ve köylerden gelenlerle kalabalıklaşan şehirde oteller, pansiyonlar doluyor, hatta otobüs ve kamyonların içinde geceyi geçirenler dahi oluyordu. Vilayet yönetimi bunun önüne geçmek için kahvehanelerin ve parkların sabaha kadar açık olacağını belirttiği gibi Belediye İktisat İşleri Müdürlüğü de şehirde görülen ekmek sıkıntısını önlemek üzere iki günlüğüne fırınlara verdiği un miktarını arttırdı. Ayrıca şehirde gıda sıkıntısı yaşanmaması için yiyecek satan İzmir esnafı ürün miktarlarını çoğalttı (Yeni Asır, 8 Eylül 1959, Sayı. 19288).

Sabah Belkahve'den başlayan törenler, iki süvari birliğinin, ordunun İzmir'e girişinin canlandırılması gibi etkinliklerle devam etti. Şenlikler dolayısıyla İzmir limanına gelen donanmanın bayrama iştiraki ise ayrı bir mutluluk verdi. Aynı zamanda donanma bandosu ve mehter takımı kutlamalara heyecan kattı. O yılki kutlamalarda da şehir dışından çok sayıda misafir gelmişti. Aydın ve Denizli zeybek ve efelerinin yanı sıra Sakarya'dan Millî Mücadele'ye katılmış 30 kişilik zeybek ve mücahitlerin millî kıyafetlerle Hükümet Konağı'nın önünde yapılan törene katılması

halkın büyük tezahüratına sebep olmuştur. Yine Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası, Fuar'da halka verdiği konserlerle kutlamalara ayrı bir renk katmıştır (Demokrat İzmir, 8-9 Eylül 1959, Sayı. 4451-4452). Kutlamalar dolayısıyla Mustafa Kemal Derneği tarafından yayınlanan tebliğde ise gençliğin Atatürk'e karşı derin minnet ve bağlılığı bir kez daha vurgulanmıştır (Cumhuriyet, 10 Eylül 1959, Sayı. 12617).

Daha önceki kutlamalarda siyasi parti temsilcilerinin zafer alayına katılmalarına izin verilmemişti. 1959 yılı kutlamalarına devlet erkânını temsilen Millî Müdafaa Vekili Ethem Menderes ve iki DP İzmir milletvekilinin katılması, alaya kimlerin katılacağı sorusunu akıllara getirmiştir. Nitekim muhalefetin giderek güçlendiği İzmir'de âdeta şehirdeki siyasi erkin belirleyicisi hâline gelen zafer alayının geçişi, büyük ilgi ve merakla beklenilmiştir. Bu arada CHP Genel İdare Kurulu üyelerinden ve milletvekillerinden oluşan bir heyet hem şehirde çeşitli teşekküllerle temaslarda bulunmak hem de partinin il, ilçe, bucak teşkilatları, gençlik ve kadın kolları ile toplantılar yapmak üzere İzmir'e gelmişti. Aynı zamanda İzmir teşkilatını canlandırmaya çalışan CKMP'nin de ilçe kongreleri devam etmekteydi.

Yeni bir siyasi kriz yaratmamak adına İzmir il yönetimi geçen sene olduğu gibi bu sene de siyasi parti temsilcilerinin alaya katılmaması yönünde bir karar aldı. Buna rağmen saat 15:00'da Basmane'den yürüyüşe geçen alaya CHP milletvekilleri ve CKMP idare heyetinin çelenkleri ile dâhil olmaları İzmir yönetimince büyük bir tepkiyle karşılandı. Belediye Başkanı Faruk Tunca bir açıklama yaparak *"her türlü siyasi anlayıştan uzak olarak ve müşterek bir vahdet içinde kutlanmasını arzu ettiğimiz bu kurtuluş günümüze, merasim dışı olarak birtakım davetsiz misafirlerin katılmış bulunması, cidden esef verici bir haldir. Bu nizamsız ve kanunsuz durumu tertipleyen politikacılar hakkındaki hükmü hemşehrilerime bırakırım"* sözleriyle duyduğu rahatsızlığı dile getirdi. Oysaki alaya katılan Belediye heyetinin içinde iki de DP'li milletvekili bulunuyordu. Ancak daha önce DP il idare kurulu üyeliği ile il başkanlığı görevlerinde bulunan ve partinin İzmir'deki en güçlü isimlerinden olup ardından Belediye Başkanlığına getirilen Tunca'nın sadece CHP ve CKMP'lileri hedef alması, kutlamalarda siyasetin etkisinin iktidardan yana takınılan tavırla devam ettiğini göstermekteydi.

Yürüyüş sırasında dikkat çeken bir diğer husus da Belediye heyetinin aleyhinde tezahürat yapılacağı ihbarının alınmasıydı. İzmir'de muhalefetin daha sağlam adımlar attığı bu dönemde, aralarında DP İzmir milletvekillerinin de bulunduğu heyetin böylesi bir durumla karşılaşması, iktidar için büyük bir imaj kaybı demektir. Bu nedenle istenmeyen bir durumun yaşanmaması için heyet beş kişilik polis kordonuna alınarak herhangi bir olayın çıkmasına engel olundu (Milliyet, 10 Eylül 1959, Sayı. 3351).

Siyasi mücadelenin gölgesinde yapılan 1959 yılı törenleri, İzmir'in DP iktidarı döneminde yaptığı son kurtuluş bayramı kutlamaları oldu. 1960 yılında iç siyasetteki gerginlikler devam etti. DP'nin 18 Nisan 1960'da basın ve CHP'nin

faaliyetlerini araştırmak için Mecliste geniş yetkilerle donattığı on beş kişilik “Tahkikat Komisyonu”nu kurması, bardağı taşıran son damla oldu. Bu gelişmeleri protesto etmek için çıkan öğrenci olayları, 27 Mayıs Darbesi’ni beraberinde getirdi. Siyasetin İzmir’in kurtuluş kutlamaları üzerindeki etkisi ise darbe sonrasında da devam etti.

SONUÇ

Türkiye’de çok partili hayata geçişle birlikte artık halkın mukayese etme ve seçme özgürlüğünü kullanması, o zamana kadar ülkede hâkim olan tek parti idaresinin sorgulanmasını sağladı. DP’nin 1950 yılında iktidara gelmesiyle birlikte Türkiye sadece siyasi anlamda değil toplumsal, ekonomik ve dış politika bağlamında da yoğun bir gündemle karşı karşıya kaldı. Bu bağlamda millî ve mahallî bayram kutlamaları siyasi partilerin halkla buluşması noktasında önemli bir yer teşkil etti. Öncesinde kutlamalarda ön plana çıkan millî birlik ve beraberlik duygusu yerini partilerin siyasi rekabetten doğan gövde gösterisine bıraktı. Kutlamalarda hangi partinin ne kadar oranda temsil edildiği, halkın resmigeçitlerde hangi partiyi daha çok alkışladığı gibi ayrıntılar bayram törenlerini, siyaseti belirleme hususunda önemli bir hale getirdi.

Her yıl 9 Eylül’de yapılan İzmir’in kurtuluş bayramı kutlamaları da bu gelişmelerden etkilendi. DP ve muhalif partiler arasındaki rekabet, kutlamaları güç gösterisine dönüştürdü. Özellikle zafer alayı bu rekabetin simgesi hâline geldi. Tek parti döneminde daha çok halk temsilcilerinin, sporcuların, izcilerin ve okulların, çeşitli dernek ve teşekküllerin katıldığı zafer alayı, çok partili hayata geçilmesiyle birlikte parti temsilcilerinin ön plana çıktığı âdeta bir reklam panosuna dönüştü. Alay, seçim sonuçlarını ve iktidara gelecek partiyi tespit etmek için bir gösterge olarak kabul edildi. Ayrıca basının ilgisi açısından bayram kutlamaları, seçim kampanyaları, mitingler ve parti listelerinin açıklanması gibi haberlerin gerisinde kaldı. Bu durum DP döneminde yapılan kutlamaların eski coşkusu kaybetmesine sebep oldu.

Çok partili hayata geçilmesi, halkı her konuda olduğu gibi ekonomik anlamda da “öncesi-sonrası” kıyaslamasına götürdü. DP’nin ilk üç yıllık iktidarı döneminde yakalanan ekonomik büyüme, kutlamalarda halkın taşıdığı levhalara kara saban-traktör karşılaştırmasıyla yansdı. Ancak sonraki süreçte bu büyüme tersine bir seyir takip etmeye başlayıp ekonomik sıkıntıların artması ile yerel basındaki kutlama haberlerine, şehirde zaman zaman yaşanan ekmek darlığı ve gıda sıkıntısı gibi haberler eşlik etti.

İç politikada yaşanan gelişmelerin yanı sıra dış politikada meydana gelen olaylar da İzmir’in kurtuluş bayramı kutlamalarını etkiledi. Türkiye’nin NATO’ya girebilmek için Kore’ye asker göndermesi, bir liman şehri olan İzmir’i derinden etkiledi. Kore’ye asker götüren gemilerin İzmir Limanı’ndan kalkışı yine dönenlerin karşılanması şehrin hafızasında izler bıraktı. Dolayısıyla kurtuluş bayramı

kutlamaları, İzmirliilerin Kore gazilerini bağrına basması ve şehit düşenlerin unutulmaması noktasında bir misyon üstlendi. Dönemin en önemli dış politika gelişmesi olarak kabul edilebilecek Kıbrıs meselesi ise “9 Eylül ve Kıbrıs” bütünleşmesi şeklinde kurtuluş bayramı kutlamalarında kendini hissettirdi.

İzmir’in kurtuluş bayramı kutlamalarında 1955 yılında yaşanan 6-7 Eylül Olaylarının ayrı bir yeri vardır. Çıkan olaylar üzerine İstanbul, Ankara ve İzmir’de sıkıyönetim ilan edilmesi ile şehirde bir ilk yaşandı; 1923 yılından beri kesintisiz bir şekilde yapılan kutlamaların 1955 yılında gerçekleşmemesi şehirde büyük üzüntü yarattı. Bu sebeple sonraki yıl kutlamalarının daha zengin bir programla yapılmasına özen gösterildi.

1960 yılında iç siyasetteki gelişmeler, ekonomik sıkıntılar, Tahkikat Komisyonunun kurulması ve çıkan öğrenci olayları Türkiye’yi 27 Mayıs darbesine götürdü. Böylece 1960 yılı, siyasi havanın bayramlar üzerinde en fazla hissedildiği ve gölgesinde kaldığı yıl oldu. 27 Mayıs askerî darbesi sonucunda tutuklanan Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve Başbakan Adnan Menderes ile hükümet üyeleri, DP yöneticileri ve milletvekilleri Yassıada’da hapsedildi. Yargılamaların biran önce başlaması için gerekli hazırlıklar devam ediyordu. Dolayısıyla basının ilgisi açısından İzmir’in o yılki kurtuluş bayramı kutlamaları, tutuklu DP’liler, onlarla ilgili yapılan suçlamalar ve Yassıada haberlerinin gerisinde kaldı. Ayrıca dönemin iktidarına duyulan öfke ve darbeyi meşrulaştırmak adına geliştirilen siyasal karşıtlıklar, kutlamalara da yansdı. Askerî vesayet altında gerçekleşen kutlamaların “her seneden daha güzel geçeceği” özellikle belirtildi. Bu durum bir nevi 27 Mayıs darbesini yapanların kendilerini, meşruiyet dışına çıkmış on yıllık DP iktidarını bitirip yeni bir dönem başlatanlar olarak gördükleri için önceki dönemin ötesinde “her şeyin daha güzel olacağı” sloganı, kutlamalarda ruh buldu. Bununla birlikte zafer alayına siyasi partilerin katılmasına izin verilmezken alayda, 27 Mayıs’ı temsilen içlerinde subay, iki üniversite öğrencisi, bir profesör ve basın mensubunun yer alması, darbenin tüm halkın nazarında kabul gördüğü imajı yaratmaya yönelik bir adım olarak nitelendirilebilir. Böylece siyasilerin halkla temas etmek adına önemli bir fırsat olarak gördükleri kutlamalar, MBK üyeleri için 27 Mayıs darbesinin gerekçe ve amaçlarını anlattıkları bir vesile hâline geldi. Yine Türk jetlerinin İzmir semalarında dumanla 9 ve 27 rakamlarını sembolize etmesi, kutlamaların siyasetin gölgesinde devam edeceğinin bir göstergesiydi.

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi

030.18.1-2/140.82.2.

030.18.1-2/143.52.4.

030.18.1-2/143.39.6.

030.18.1-2/141.106.1.

Gazeteler

Akşam

Anadolu

Bozkurt

Cumhuriyet

Demokrat İzmir

Hakimiyet-i Milliye

Hür Söz

İstiklal

Milliyet

Resmî Gazete

Yeni Asır

Yeni Gün

Yeni Sabah

Zafer

Kitap ve Makaleler

Albayrak, M. (2004). *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960)*. Ankara: Phoenix Yayınevi.

Alpaslan, E. (2015). Tek Parti Döneminde Gaziantep'te Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları 1938-1945, *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 14(4), 829-845.

Ayaz, E. (2014). 6-7 Eylül Olaylarının Türk Gazetelerindeki Yansımaları. *International Anatolia Academic Online Journal Social Sciences Journal*, 2 (2), 81-92.

Çakmak F. (2011). Türk Kamuoyunda Kıbrıs Algısı: 1958 Yılı Kıbrıs Mitingleri. Ulvi Keser (Yay. Haz), *İkinci Uluslararası Kıbrıs Sempozyumu (21-25 Ekim 2010) Bildiri Kitabı* (s. 549-568). 1, Ankara: Kıbrıs Türk Kültür Derneği.

Çiçek, R. (2015). İzmir'in Kurtuluşunun Anadolu Basınındaki Yansımaları. M. A. Parlak *Kurtuluş ve Kuruluşun Sembol Kenti İzmir Sempozyumu (26 - 28 Eylül 2012) Bildirileri* (s. 219-236). Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayını.

Deniz, D. (2006). *1950 Seçimleri Demokrat Parti İzmir Propagandası*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, İzmir.

Dikçam, U. U. (2009). *Atatürk Döneminde 9 Eylül Kutlamaları (1923-1938)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, İzmir.

Gedikler, G. H. (2006). *1950-1960 Yılları Arasında İzmir'de Gündelik Yaşam*. (Doktora Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, İzmir.

Kalemlî, H. (2018). İstanbul'da İlk "Kurtuluş Bayramı" Kutlamaları. *Atatürk Yolu Dergisi*, 16 (62), 109-142.

Ozankaya, Ö. (1989). Ulusal Bayramların Toplumsal İşlevleri Açısından 30 Ağustos Zafer Bayramı. *Atatürk Yolu*, 4, 541-547.

Solak Şener, A, Çakmak, F. (2020). Türk Basın Tarihi İçinde Muhalif Bir Gazete: Demokrat İzmir. *Belgi Dergisi*, 2 (20), 2475-2509.

Şahin, İ. (2017). İktidar-Muhalefet İlişkileri Çerçevesinde İnönü ve Menderes'in Siyaset Dili. *Tarih ve Günce*, 1 (1), 191-216.

Takım, A. (2012). Demokrat Parti Döneminde Uygulanan Ekonomi Politikaları ve Sonuçları. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 67 (02), 157-187.

Temizgüney, F. (2019). Demokrat Parti Dönemi 23 Nisan Millî Hâkimiyet ve Çocuk Bayramı Kutlamaları. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23 (1), 145-172.

Tunçkanat, Haydar. (1996). *27 Mayıs 1960 Devrimi (Diktadan Demokrasiye)*. İstanbul: Çağdaş Yayınları.

Yılmaz, E. (2010). 1954 Seçimlerinin Önemi, Öne Çıkan Özellikleri ve Siyasi Sonuçları. *Humanities Sciences*, 5 (4), 541-551.